

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Správa velkoměsta a občanská společnost

Plzeň 2023

Bc. David Vrzal

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V
PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA VEŘEJNÉ SPRÁVY**

Studijní program: Veřejná správa (N0421A220001)

Obor: Veřejná správa

Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

Diplomová práce

Správa velkoměsta a občanská společnost

David Vrzal

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. David VRZAL
Osobní číslo:	R21N0050P
Studijní program:	N0421A220001 Veřejná správa
Téma práce:	Správa velkoměsta a občanská společnost
Zadávající katedra:	Katedra veřejné správy

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Teoretický základ, vymezení základních pojmů
3. Pojem občanská společnost
4. Základní principy práv občana
5. Občanská participace
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Tomáš Louda, CSc.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 31. srpna 2022

"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Správa velkoměsta a občanská společnost zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury."

Podpis autora práce

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil velké poděkování panu JUDr. Tomáši Loudovi, CSc. za pomoc, podporu, odborné vedení, cenné rady a připomínky k vypracování mé diplomové práce. Děkuji také mé snoubence Simoně a rodině, kteří mi byli podporou po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	9
1. KAPITOLA – Teoretický základ, vymezení základních pojmů	12
1.1 Pojem veřejná správa	12
1.1.1 Státní správa	14
1.1.2 Samospráva.....	16
1.2 Druhy obcí.....	19
1.2.1 Obec	19
1.2.2 Městys.....	20
1.2.3 Město	21
1.2.4 Statutární město	22
1.2.5 Hlavní město Praha.....	23
1.3 Pojem velkoměsto	25
1.4 Právní úprava	29
2. KAPITOLA – Pojem občanská společnost.....	32
2.1 Vztah občanské společnosti k veřejné správě a její funkce	32
2.2 Organizace občanské společnosti	34
3. KAPITOLA – Základní principy práv občana	36
3.1 Práva vyplývající z Listiny základních práv a svobod.....	36
3.1.1 Právo na informace.....	37
3.1.2 Petiční právo	39
3.1.3 Shromažďovací právo	40
3.1.4 Volební práva	40
3.2 Práva vyplývající ze zákona o obcích.....	45
3.3 Práva vyplývající ze stavebního zákona	46
4. KAPITOLA – Občanská participace	47
4.1 Způsoby občanské participace.....	47
4.1.1 Volební (politická)	47
4.1.2 eParticipace a eGovernment	52
4.1.3 Výkon v rámci občanské společnosti	58
4.2 Přínos občanské participace	70
Závěr	71
Seznam zkratk	73
Seznam použité literatury.....	74
Seznam tabulek.....	77

Resumé	78
Resume	79
Klíčová slova.....	79

Úvod

Občanům a celkově společnosti jako takové plyne, již ze samotného principu demokratického fungování státu, možnost určité participace na správě věcí veřejných a činnosti veřejné správy. Tento princip je dle mého názoru jedním z hlavních pilířů demokratické společnosti, a to z toho důvodu, že se jednotliví občané mohou ať už aktivně či pasivně podílet na samotném řízení věcí veřejných a ovlivnit tak třeba i vývoj či případné změny ve společnosti.

Aby k takovým změnám nejen v rámci společnosti, ale i ve vztahu ke státu mohlo dojít, je třeba diskuze různých témat otevírat na správných místech a se správnými adresáty. Společnost je utvářena z jedinců, kteří se mnohdy seskupují, ať už z důvodu sdílení názorů, společných zájmů nebo právě proto, že řeší otázky, které jsou aktuální a jak se lidově říká společnost zrovna určitým způsobem „pálí“. Ať už všichni pocházíme ze stejného koutu republiky nebo jsme s osobou smýšlením nám blízkou přes celou zemi, vždy je třeba si uvědomit, že pokud má být daná otázka veřejných věcí předmětem diskuze, je třeba ji vést se správným adresátem, na příslušném místě a skrze nástroje, které nám demokratický stát umožňuje pro realizaci využít.

Procesem urbanizace je osídlování obcí, měst a velkoměst. Velikost dané obce nebo města nelze vnímat jako měřítko pro to, zda názory právě jeho občanů budou vyslyšeny či nikoliv. Velikost obce, počet obyvatel apod. hraje však zásadní roli při výčtu otázek, které se považují za otázky veřejné povahy a nabízí tak širokou paletu možností, jak lze jako jedinec či skupina ovlivňovat chod a podobu fungování dané obce, města, chcete-li velkoměsta.

Tato diplomová práce může čtenářům umožnit nahlédnout do způsobů jakými lze iniciovat a zprocesovat změny v tématech, která jsou společností vnímána jako více či méně zásadní.

Cílem této diplomové práce je seznámit čtenáře se základními pojmy, které souvisí se správou jako takovou (státní správa, samospráva, občanská společnost) a následně také poukázat na možné formy participace občanské společnosti, a tedy účasti občanů na chodu a fungování veřejné správy.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol, které jsou systematicky členěny od obecného vymezení teoretického základu a jednotlivých pojmů spojených se správou, přes vymezení pojmu velkoměsta, právní úpravu až po samotný pojem občanské společnosti, včetně jejího vztahu k veřejné správě, forem občanské participace a přínosu participace jako takové.

V první kapitole je vymezen teoretický základ spolu s vysvětlením a definováním základních pojmů spojených s veřejnou správou (státní správa, samospráva). Dále jsou zde vymezeny jednotlivé druhy obcí a samotný pojem velkoměsta. V závěru první kapitoly je uvedena také právní úprava.

Druhá kapitola se zabývá občanskou společností. Je zde uvedena definice občanské společnosti, její funkce a také její vztah k veřejné správě.

Ve třetí kapitole jsou blíže rozvedeny základní principy práv občana, jakožto základní pilíře demokratického fungování státu. Jednotlivá práva občana jsou v této kapitole členěny dle právní úpravy, ve které se nalézají nebo ze které vyplývají – práva vyplývající z Listiny základních práv a svobod (právo na informace, petiční právo, shromažďovací právo, volební práva), práva vyplývající ze zákona o obcích a práva vyplývající ze stavebního zákona.

Poslední kapitola se věnuje samotné občanské participaci a jejím jednotlivým způsobům. S občanskou participací úzce souvisí právě občanská společnost. Ta je totiž základem pro demokratické fungování státu a je založena na principu svobody a hodnotách, které společnost uznává. Participace občanů je důležitou součástí veřejné správy. Občané se tak mohou podílet a do určité míry

spolurozhodovat a zasahovat do řízení věcí veřejných. V této kapitole jsou dále blíže rozvedeny možné způsoby občanské participace (volební-politická, eParticipace a eGovernment, výkon v rámci občanské společnosti – neziskové organizace). Závěrem této kapitoly je shrnutí samotného přínosu občanské participace pro společnost.

1. KAPITOLA – Teoretický základ, vymezení základních pojmů

1.1 Pojem veřejná správa

Dříve než vymezím pojem veřejné správy se pozastavím u pojmu správy jako takové, jelikož pojmy „správa“ a „veřejná správa“ nelze považovat za totéž. Pojem správa v sobě zahrnuje veškeré činnosti sloužící k naplňování cílů, a to jak veřejných tak soukromých. „Správa, jakožto cílevědomá společenská činnost směřující k naplnění dosaženého cíle, obecně zahrnuje též činnosti směřující nikoli pouze k plnění veřejných cílů, ale i cílů soukromých.“¹

Samotný pojem veřejné správy lze vymezit jako správu veřejných záležitostí ve veřejném zájmu. Veřejná správa je součástí moci výkonné, toto lze dovodit z Ústavy, konkrétně pak z čl. 2 odst. 1, který uvádí, že: „lid je zdrojem veškeré státní moci a vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.“² Není tedy mezi nimi vztah nadřazenosti a podřazenosti, ale je její součástí.

Veřejnou správu pak můžeme zkoumat ve dvou smyslech, a to ve smyslu materiálním a formálním. V materiálním (funkčním) smyslu se jedná o činnost, která je vykonávána ve veřejném zájmu, která sleduje dosažení určitého cíle, jež je ve veřejném zájmu a která se projevuje při řízení veřejných záležitostí. Veřejná správa dle formálního (organizačního) pojetí znamená soubor institucí, které vykonávají tuto činnost. Tyto instituce jsou pak hierarchicky uspořádané. Uspořádání je následovné: vláda, ústřední správní úřady, regionální a místní orgány.

„Veřejná správa, na rozdíl od správy soukromé, spočívá v obstarávání záležitostí (úkolů) státu a dalších nositelů veřejné správy.“³ Veřejná správa je také hlavním předmětem správního práva. Z tohoto vyplývá, že je veřejná správa součástí práva veřejného, konkrétně pak součástí správního práva. Jedná se v tomto případě o spravování záležitostí ve veřejném zájmu, nikoliv v zájmu soukromém, proto se veřejná správa řadí pod právo veřejné. „Správním právem

¹ LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa. Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN 978-80-7402-295-1

² Srov. ustanovení čl. 2 odst. 1 Ústavy

³ KOPECKÝ, Martin. Správní právo. Obecná část. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7

rozumíme tu část právního řádu, která upravuje organizaci a činnost veřejné správy, včetně vztahů veřejné správy na straně jedné a fyzických či právnických osob jako adresátů působení veřejné správy na straně druhé.“⁴ Mezi soukromým a veřejným právem je hranice velmi tenká a většinou dochází k vzájemnému prolínání těchto dvou částí. Důvod, proč je důležité odlišení práva veřejného od soukromého, spočívá především v otázce kompetenční (zda budou věc rozhodovat soudy či správní orgány).

„Veřejná správa se vžila jako označení správních činností a úřadů, které realizují veřejnou politiku a působí ve veřejném zájmu, a to na úrovni ústřední, regionální i místní. Jedná se o správu lidské společnosti, která je zorganizována ve stát se státním zřízením. V současné době je veřejná správa pojímána spíše jako služba nebo governance⁵, kdy je veřejná správa vnímána v širším slova smyslu jako správa veřejných věcí za aktivní participace občanů a v jejich prospěch.“⁶ V tomto směru můžeme také vycházet z již zmíněného článku 2 odst. 1 Ústavy, kdy i samotná Ústava počítá s tím, že právě lid a občané jsou zdrojem veškeré státní moci. Tu poté vykonávají prostřednictvím orgánů jednotlivých složek státní moci (výkonná, zákonodárná, soudní). Dále dle Ústavy z čl. 2 odst. 2 poté vyplývá, že lid může státní moc vykonávat přímo, pokud to stanoví ústavní zákon. Samotná participace, tedy podílení se na veřejné správě, má i takto stanovený ústavní základ.

Veřejnou správu můžeme členit dle několika kritérií. Pro tuto práci je stěžejním kritériem členění veřejné správy podle jejich nositelů (formální hledisko). Dle těchto nositelů, jimž je činnost veřejné správy přičítána se rozlišuje veřejná správa na:

- Státní správu
- Samosprávu
- Ostatní veřejnou správu (například veřejná služba v oblasti televizního vysílání - Česká televize)

⁴ KOPECKÝ, Martin. Správní právo. Obecná část. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7

⁵ Governance, význam – vládnutí, správa. Odvozeno z anglického pojmu to govern (vládnout, řídit, spravovat)

⁶ LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa. Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN 978-80-7402-295-1

1.1.1 Státní správa

Pro státní správu je typické, že nositelem, jak již vyplývá ze samotného názvu, je stát. Státní správa je vykonávána buď přímo nebo nepřímo. Dle tohoto kritéria rozdělujeme státní správu přímou a nepřímou. V případě přímého výkonu státní správy jsou kompetence přeneseny přímo na orgány státu, které tyto kompetence vykonávají jménem státu. U nepřímého výkonu státní správy jsou „vykonavateli této správy v rámci přenesené působnosti orgány nositelů veřejné správy, především orgány územně samosprávných korporací.“⁷

Státní správa je tedy subsystemem veřejné správy a takovou správu provádí stát napřímo skrze své pro tento účel zřízené orgány nebo skrze orgány na které výkon státní správy delegoval. Státní správa je vykonávána v mezích zákona, dle obecně závazných právních předpisů, dle interních normativních aktů a také dle individuálních pokynů vyšších orgánů státní správy. Státní správu můžeme členit do několika skupin: na státní správu ústřední, státní správu místní, státní správu funkční a státní správu odvětvovou. Součástí ústřední státní správy jsou vrcholné a ústřední orgány, které spadají do určitého resortu, jsou podřízeny pouze po vertikální linii v rámci daného resortu, vykonávají působnost v jednotlivých oborech státní správy, které byly vyjmuty z kompetence obecných orgánů územní státní správy zákonem. Jako příklad můžeme uvést finanční úřady. Státní správa územní neboli místní je tvořena územními orgány státní správy s obecnou působností. Příkladem jsou obecní a okresní úřady. Státní správa funkční je vykonávána orgány, jejichž působnost je ve vícero oborech bez ohledu na odvětvové členění. Ztělesněním příkladu orgánu funkční státní správy je Ministerstvo financí. A státní správa odvětvová (věcný princip) je realizována orgány, které působí pouze v určitém oboru a odvětví. Pro příklad nám poslouží Ministerstvo dopravy.

Povaha aplikace státní správy je ve své podstatě realizací moci výkonné státem. Takové provádění výkonné moci provádí stát skrze své již v předchozím odstavci zmíněné orgány. Orgány státní správy se rozumí vykonavatelé, kteří ať už napřímo nebo skrze přerozdělování kompetencí zajišťují samotný výkon státní

⁷ KOPECKÝ, Martin. Správní právo. Obecná část. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7

správy. Právní základ moci výkonné nalezneme především v zákoně č. 1/1993 Sb., v samotné Ústavě České republiky. Konkrétně lze právní úpravu dohledat v hlavě třetí, počínaje čl. 54. Samotné postavení prezidenta republiky ve vztahu k moci výkonné nelze označit jako zcela jasné. A to především proto, že některá práva, které mu jsou na základě Ústavy dána nasvědčují tomu, že ho mezi vykonavatele státní správy řadit lze. Tato nejasnost vzniká z důvodů vnímání jeho postavení, protože většina jeho rozhodnutí z oblasti moci výkonné musí být kontrasignována předsedou vlády nebo pověřeného člena vlády. Oproti tomu typickým vykonavatelem státní správy je vláda. Jak je uvedeno v Ústavě, konkrétně v čl. 67, odst. 1, který říká že: „*vláda je vrcholným orgánem výkonné moci.*“⁸ Dalším vykonavatelem státní správy jsou jednotlivá ministerstva. Ministerstvo je územním správním úřadem s dílčí věcnou působností. „Některá ministerstva mají charakter specializovaných odvětvových orgánů (jako je například ministerstvo obrany), jiná mají rozsáhlejší působnost zahrnující několik odvětví (tedy tzv. resortů) a mají tak charakter průřezových a svobodných orgánů (příkladem je ministerstvo životního prostředí).“⁹

Ministerstev je v České republice 14, konkrétně tedy:

- Ministerstvo vnitra,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Ministerstvo pro místní rozvoj,
- Ministerstvo zdravotnictví,
- Ministerstvo financí,
- Ministerstvo obrany,
- Ministerstvo spravedlnosti,
- Ministerstvo zahraničních věcí,
- Ministerstvo průmyslu a obchodu,
- Ministerstvo dopravy,
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
- Ministerstvo zemědělství,

⁸ Srov. ustanovení čl. 67 odst. 1 Ústavy

⁹ LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa, Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN: 9778-90-7402-295-1

- Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo kultury.¹⁰

V čele každého ministerstva stojí ministr. I další jiné správní úřady, jejichž rozsah působnosti je užší a týká se specializovaného, odborného nebo technicky náročného odvětví, jsou vykonavateli státní správy. Jako příklad nám poslouží Český statistický úřad nebo Český úřad bezpečnosti práce. Vedoucí pozicí takových úřadů není oproti ministerstvům ministr, ale vedoucí úředník jmenovaný vládou.

Vykonavatelem státní správy jsou taktéž Veřejné bezpečnostní sbory nebo jiné veřejné sbory, jako jsou například Policie ČR nebo Správa požární ochrany.

V neposlední řadě jsou vykonavateli státní správy i subjekty na které byl výkon státní správy přenesen nebo jim byl propůjčen. Příkladem takového přenesené působnosti jsou orgány samosprávy. V obecné rovině jsou jimi orgány územních samosprávných celků, orgány profesních komor nebo orgány vysokých škol.

1.1.2 Samospráva

V rámci samosprávy dochází na základě principu decentralizace ke svěřeni moci, samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost plnit veřejné úkoly. Je vykonávána orgány veřejnoprávních korporací, které jsou člensky organizované. Jako příklad lze můžeme uvést obce, kraje nebo městské části (územní samospráva) nebo třeba profesní komory či veřejné vysoké školy (profesní samospráva).

Samospráva je v obecné rovině soustavná činnost určitého společenství, která samostatně zajišťuje správu vlastních záležitostí prostřednictvím nástrojů pro správu určených. Takovou správní činnost provádí samosprávné orgány, které jsou pro tento výkon ustanovené. Samosprávu, jak jsem již nastínil výše, můžeme dělit na územní, profesní nebo zájmovou. Pro územní samosprávu platí, že odlišujeme dle postavení územní samosprávný celek vyšší, čímž se rozumí kraj, a základní neboli obec. V případě profesní a zájmové samosprávy se spíše bavíme o sdružení stavovského charakteru, jako je například Česká advokátní komora. Tím

¹⁰ Srov. ustanovení § 1 Kompetenčního zákona (z. č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, kompetenční zákon)

se také dostáváme k rozdělení v samotném základním pojetí samosprávy, a to, zda se jedná o samosprávu veřejnoprávní nebo soukromoprávní.

V rámci veřejnoprávní samosprávy je vykonávána veřejná správa samosprávnými orgány. Základním předpokladem pro takový výkon veřejné správy je především svěřeni působnosti, tedy delegace na tyto dotčené samosprávné orgány zákonem. Oproti tomu, v takové správě soukromoprávní převažuje spíše charakter instituce v podobě občanských sdružení.

Samosprávné orgány jsou ustavovány volbou, přičemž základní samosprávný orgán, tedy zastupitelstvo je napřímo voleno občany daného města, obce. Při svém rozhodování je povinností samosprávného orgánu se pohybovat nejen v mezích zákona, ale postupovat tak, jak mu právní předpis nařizuje. Jinými slovy jsou vázáni dodržováním zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí.

Samosprávný orgán disponuje autonomií při svém rozhodování a taková rozhodnutí bývají zpravidla konečná. Právní základ samosprávy obcí je obsahem právního předpisu č. 128/2000 Sb., zákona o obcích (obecní zřízení). Konkrétně pak v hlavě II., počínaje § 35. Tato hlava upravuje otázky týkající se samostatné působnosti. Otázku přenesené působnosti řeší taktéž zákon č. 128/2000 Sb., avšak tento prostředek pro výkon státní moci najde oporu v § 61 a následujících.

Zastupitelstvo je nejvyšší orgán obce. Je to kolegiální orgán, který je složen z řad volených členů (v přímé volbě) a jejich volební období trvá čtyři roky. Volí (a odvolávají) ze svých řad starostu. Zákon stanoví minimální a maximální počet členů. Minimální počet je 5 a maximální počet 55, přičemž počet se odvíjí od počtu obyvatel. V rámci participace mohou občané volit a být voleni (využít tedy svá aktivní a pasivní volební práva). Zastupitelstvo obce vydává v samostatné působnosti vyhlášky.

Dalším orgánem obce je rada. „Rada obce je výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti a ze své činnosti odpovídá zastupitelstvu obce. V oblasti přenesené působnosti přísluší radě obce rozhodovat, jen stanoví-li tak zákon.“¹¹ Rada obce je složena ze starosty, místostarosty a dalších členů rady. Tito členové rady jsou voleni z členů zastupitelstva obce a celkový počet členů je vždy lichý. Má to však svá pravidla a jak je v zákoně uvedeno, počet je

¹¹ Srov. ustanovení § 99 odst. 1 Zákona o obcích

přínejmenším 5 a nejvíce však 11 členů, dále počet členů rady nesmí přesahovat jednu třetinu počtu členů v zastupitelstvu obce. V menších obcích, které mají méně než 15 členů se rada nevolí a funkci rady vykonává starosta.

Dle zákona je dalším orgánem obce starosta, který obec zastupuje navenek a je volen z řad členů zastupitelstva. Právní základ této funkce nalezneme v totožném zákoně č. 128/2000 Sb., zákona o obcích, konkrétně pak v ustanovení § 103 a následující.

Posledním z výčtu orgánů základních územních samosprávných celků je obecní úřad. Stejně tak jako v radě obce i zde figuruje starosta, místostarosta, dále však tajemník obecního úřadu a zaměstnanci samotného úřadu. Právní základ týkající se obecního úřadu nalezneme v § 109 – § 111 zákona o obcích.

Zastupitelstvo a rada obce jako svůj výkonný orgán zřizuje dle zákona výbory a komise. Tuto skutečnost zde uvádím z toho důvodu, že i v těchto sférách je aktivita občanů vnímána jako jistá forma kooperace, a tedy nástroj skrze který společnost ovlivňuje dění okolo, v našem případě v obcích a městech.

Oba subsystémy veřejné správy tvoří jeden funkční celek, nástroj na zajišťování správy věcí veřejných. Veřejné věci jsou věcmi veřejnosti, tedy společnosti, respektive občanů a je právě na každém občanovi, zda a jakou formu podílení se na správě veřejných věcí si zvolí. Ve mnou vnímaném pojetí občanské kooperace je výběr její formy nejen volbou mezi zmiňovanou státní správou a samosprávou, avšak i způsobem samotné občanské kooperace.

Je třeba odlišit pojem aktivní občanská kooperace od pojmu pasivní občanská kooperace. Tyto pojmy jsou úzce spjaté s volebním právem, které se taktéž dělí na aktivní a pasivní, přičemž se budu tomuto tématu věnovat dále v této práci. Oproti zmiňovanému volebnímu právu vnímám aktivní a pasivní občanskou kooperaci ve zcela protichůdném významu. V mém pojetí je aktivní občanská kooperace správou, která vychází přímo z funkce, tedy přímo z pozice osoby, která ji zajišťuje. Můžeme si pod tím představit výkon funkce zastupitele obce, ale také například funkci úřednice na katastrálním úřadě. Aby se občan stal zvoleným zastupitelem, musí být volen, dojde k využití pasivního volebního práva.

Oproti tomu aktivní volební právo, tedy volit, je v tomto kontextu občanské kooperace vnímáno jako prostředek pasivní občanské kooperace. Tuto problematiku rozvedu blíže v následujících kapitolách této práce.

1.2 Druhy obcí

Obce neboli územní útvary, se dělí na několik druhů. Při takovém rozdělování hrají roli z pohledu zákonodárství dvě zásady. Zásada jednotné právní úpravy, která hovoří o základní úpravě vnitřní organizace a samosprávy. Skrze tuto zásadu je garantována rovnoprávnost každé obce, a to bez ohledu na další kritéria dělení obcí, jež jsou uvedena v dalším odstavci. Druhou zásadou je rozdělení obcí na několik druhů, která již hovoří o rozdílech v právním postavení, přesněji o rozsahu vykonávané agendy státní správy. Zde se projeví další faktory odlišnosti, dle kterých lze zařadit níže uvedená kritéria.

Obce a druhy takových obcí lze od sebe odlišit i dle několika dalších kritérií, kdy mezi ty nejpodstatnější lze řadit velikost obce, počet obyvatel, ekonomická a stejně tak ekologická situace, historické souvislosti, občanská vybavenost, infrastruktura a mnohé jiné. Z pohledu právních předpisů upravují obce především dva právní předpisy, zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích a zákon č. 131/2000 Sb., zákon o hlavním městě Praze. Už samotná existence zvláštního zákona pro hlavní město Prahu potvrzuje skutečnou odlišnost, respektive kategorizaci obcí České republiky.

1.2.1 Obec

Pojmem obec se označuje územní celek, který je vymezen hranicí území takové obce. Existenci takového základního určení území stvrzuje zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích, a to hned ve svém § 1: „Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.“¹²

¹² Srov. ustanovení § 1, Zákona o obcích

Další základní charakteristikou obce je, že se jedná o veřejnoprávní korporaci s vlastním majetkem, která jedná v zájmu svých občanů s ohledem na veřejný zájem. Tato skutečnost má zákonnou oporu v odstavcích § 2 zákona č. 128/2000 Sb., zákona o obcích: „Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.“¹³

Zmiňovaná zásada jednotné právní úpravy odkazuje na ustanovení § 5 odst. 1, že samospráva obce je zajišťována zastupitelstvem obce a jejími orgány jsou rada, starosta, obecní úřad a jiné zvláštní orgány obce. „Obec je samostatně spravována zastupitelstvem obce; dalšími orgány obce jsou rada obce, starosta, obecní úřad a zvláštní orgány obce.“¹⁴ Oproti tomu státní správa je vykonávána orgánem obce skrze přenesenou působnost, a to na základě zákona. „Státní správu, jejíž výkon byl zákonem svěřen orgánu obce, vykonává tento orgán jako svou přenesenou působnost“¹⁵

1.2.2 Městys

Městys je druhem obce, která je svým významem mezi obcí a městem. Historicky byl městys obcí, jež měla právo pořádat týdenní a dobytčí trhy. Obec se může stát městysem, pokud tak na její návrh stanoví předseda Poslanecké sněmovny. Tuto skutečnost stvrzuje § 3 odst. 2 zákona o obcích: „Obec je městysem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády“ společně s odstavcem 4 a 5: „Obec, která byla oprávněna užívat označení městys přede dnem 17. května 1954, je městysem, pokud o to požádá předsedu Poslanecké sněmovny. Předseda Poslanecké sněmovny tak na žádost obce stanoví a zároveň určí den, od kterého se obec stává městysem.“¹⁶ „Kancelář Poslanecké sněmovny zašle údaje o tom, že se obec stala městem nebo městysem, neprodleně Českému úřadu zeměměřickému a katastrálnímu.“¹⁷

¹³ Srov. ustanovení § 2, Zákona o obcích

¹⁴ Srov. ustanovení § 5, Zákona o obcích

¹⁵ Srov. ustanovení § 7, Zákona o obcích

¹⁶ Srov. ustanovení § 3, Zákona o obcích

¹⁷ Srov. ustanovení § 3, Zákona o obcích

Samospráva městyse je zajištěna zastupitelstvem a orgány stejně tak jako u obce jsou rada městyse, starosta, úřad městyse a dále zvláštní orgány městyse. Tuto skutečnost nalezneme v § 5 odst. 1: „Městys je samostatně spravován zastupitelstvem městyse; dalšími orgány městyse jsou rada městyse, starosta, úřad městyse a zvláštní orgány městyse.“¹⁸

1.2.3 Město

Dalším druhem obcí je město. Jedná se již o větší územní útvar, a to především dle měřítka počtu obyvatel, kdy se městem může stát obec, která má alespoň 3000 obyvatel a pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny na její návrh. K tomuto nalezneme právní oporu v zákoně o obcích, konkrétně pak v § 3, odstavec 1. „Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“¹⁹

Jak už tomu však bývá, existují výjimky, v tomto případě dokonce v celoevropském měřítku. Nejmenším městem v České republice je město Rabštejn nad Střelou s počtem 21 obyvatel. „Rabštejn nad Střelou je nejmenším historickým městečkem nejen v České republice, ale i Evropě. Nalezli byste jej uprostřed lesů, stranou současných hlavních cest na hranici Plzeňského, Karlovarského, Středočeského a Ústeckého kraje. V obci žije v současné době pouze 21 stálých obyvatel.“²⁰

Obec se taktéž může stát městem, pokud již městem byla přede dnem 17. května 1954, a to dle § 3 odstavce 3, Zákona o obcích. „Obec, která byla městem přede dnem 17. května 1954, je městem, pokud o to požádá předsedu Poslanecké sněmovny. Předseda Poslanecké sněmovny tak na žádost obce stanoví a zároveň určí den, kdy se obec stává městem.“²¹

Dnes aktuální a běžnou situací je slučování obcí. V případě, že dojde ke sloučení dvou obcí, kdy jedna již je městem, je pak nově vzniklá obec městem.

¹⁸ Srov. ustanovení § 5, Zákona o obcích

¹⁹ Srov. ustanovení § 3, Zákona o obcích

²⁰ LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa, Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN: 9778-90-7402-295-1

²¹ Srov. ustanovení § 3, Zákona o obcích

Takové ustanovení najdeme v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, § 3 odstavci 6: „Sloučí-li se dvě nebo více obcí, z nichž alespoň jedna je městem, je nově vzniklá obec městem.“²²

„Město je samostatně spravováno zastupitelstvem města; dalšími orgány města jsou rada města, starosta, městský úřad a zvláštní orgány města.“ Takové ustanovení je obsahem § 5 odst. 1, zákona o obcích. Jedná se o obdobnou podobu samosprávy a orgány města jako u předchozích druhů obcí.

1.2.4 Statutární město

Statutárním městem se rozumí výslovně vyjmenované město, uvedené v § 4 odstavci 1, zákona o obcích. „Statutárními městy jsou Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Liberec, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno, Zlín, Olomouc, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek, Ostrava, Opava, Havířov, Most, Teplice, Karviná, Mladá Boleslav, Prostějov a Třinec.“²³

Území takového statutárního města může být členěno na městské obvody a části s vlastními samosprávnými orgány. Toto je garantováno v zákoně o obcích, konkrétně pak v § 4 odst. 2: „Území statutárních měst se může členit na městské obvody nebo městské části s vlastními orgány samosprávy.“²⁴ Městské obvody a části jsou organizační složkou statutárního města, nikoli právnickou osobou.

„Statutární města lze tedy rozdělit do dvou skupin na:

- územně členěná statutární města a
- ostatní statutární města

Územně členěnými statutárními městy jsou taková statutární města, jejichž území je buď celé rozděleno na městské obvody či části, nebo na části, na jejichž území

²² Srov. ustanovení § 3, Zákona o obcích

²³ Srov. ustanovení § 4, Zákona o obcích

²⁴ Srov. ustanovení § 4, Zákona o obcích

jsou zřízeny městské obvody nebo části.“²⁵ Ostatní statutární města se v podstatě neliší od jiných statutárních měst.

„Statutární město je samostatně spravováno zastupitelstvem města; dalšími orgány statutárního města jsou rada města, primátor, magistrát a zvláštní orgány města. Městský obvod územně členěného statutárního města je spravován zastupitelstvem městského obvodu; dalšími orgány městského obvodu jsou rada městského obvodu, starosta, úřad městského obvodu a zvláštní orgány městského obvodu. Městská část územně členěného statutárního města je spravována zastupitelstvem městské části; dalšími orgány městské části jsou rada městské části, starosta, úřad městské části a zvláštní orgány městské části.“²⁶ Toto ustanovení najdeme v § 5 odst. 2 zákona o obcích a můžeme zde vidět strukturální a formální rozdíly oproti předešlým druhům obcí.

Jako příklad formálních rozdílů můžeme uvést odlišné označení orgánů oproti obcím: starosta – primátor, městský úřad – magistrát.

Nejstarším statutárním městem v ČR je Liberec, který se stal statutárním městem již v roce 1849. „Nejstarším statutárním městem na našem území je Liberec, stal se jím v roce 1849 ještě za období Rakouského císařství. O rok později po něm, tedy v roce 1850, se statutárními městy staly též Plzeň a Praha. Přitom Praha má velmi specifické postavení, neboť je zároveň městem statutárním, krajem i hlavním městem.“²⁷

1.2.5 Hlavní město Praha

Hlavní město Praha má velmi specifické postavení. Jedná se o obec se statusem statutárního města, současně je však krajem a hlavním městem České republiky. Řídí se zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze a samotné postavení Prahy je zakotveno v § 1 odst. 1. „Tento zákon upravuje postavení

²⁵ KOPECKÝ, Martin. Správní právo. Obecná část. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7

²⁶ Srov. ustanovení § 5, Zákona o obcích

²⁷ LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa, Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN: 9778-90-7402-295-1

hlavního města Prahy jako hlavního města České republiky, kraje a obce a dále postavení městských částí.“²⁸

Hlavní město Praha je veřejnoprávní korporací a je samostatně spravováno zastupitelstvem hlavního města Prahy, což je uvedeno v § 1, odstavcích 2 a 4, zákona o hlavním městě Praze. „Hlavní město Praha je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek, má vlastní příjmy vymezené tímto nebo zvláštním zákonem a hospodaří za podmínek stanovených tímto nebo zvláštním zákonem podle vlastního rozpočtu.“²⁹ „Hlavní město Praha je samostatně spravováno zastupitelstvem hlavního města Prahy; dalšími orgány hlavního města Prahy jsou rada hlavního města Prahy, primátor hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy, zvláštní orgány hlavního města Prahy a městská policie hlavního města Prahy.“³⁰

Praha se dělí na městské části dle § 3 odst. 1 výše zmíněného zákona. „Hlavní město Praha se člení na městské části.“³¹

Městské části Prahy jsou spravovány zastupitelstvy jednotlivých městských částí a takové městské části jsou správním obvodem, pouze na základě zákonem přenesené působnosti. Takové ustanovení je uvedeno v § 4 odst. 1 a 2. „Městská část je spravována zastupitelstvem městské části; dalšími orgány městské části jsou rada městské části, starosta městské části, úřad městské části a zvláštní orgány městské části. Městské části jsou správním obvodem, jen je-li jim zákonem nebo statutem svěřen výkon přenesené působnosti (dále jen "přenesená působnost městské části").“³²

Praha a její městské části jsou povinny zajistit agendu spojenou výkonem přenesené působnosti. Takové ustanovení je uvedeno v § 5 odst. 1, zákona o hlavním městě Praze. „Hlavní město Praha a městské části jsou povinny zabezpečit úkoly v přenesené působnosti hlavního města Prahy a městských částí.“³³

²⁸ Srov. ustanovení § 1, Zákona o hlavním městě Praze

²⁹ Srov. ustanovení § 1, Zákona o hlavním městě Praze

³⁰ Srov. ustanovení § 1, Zákona o hlavním městě Praze

³¹ Srov. ustanovení § 3, Zákona o hlavním městě Praze

³² Srov. ustanovení § 4, Zákona o hlavním městě Praze

³³ Srov. ustanovení § 5, Zákona o hlavním městě Praze

V případě hlavního města Prahy platí řada výjimek jako je organizace magistrátu města Prahy, kdy není organizovaný jako obecní úřad, ale jako úřad krajský. Tedy že nemá tajemníka, ale ředitele a že ani primátor a místostarosta nejsou součástí tohoto magistrátu.

1.3 Pojem velkoměsto

Už ze samotného pojmu velkoměsto je zřejmé, že se jedná o takové město, které svým rozsahem, ať už rozlohou nebo počtem obyvatel, splňuje kritérium jakéhosi centra regionu. Jednoduše řečeno je velké. S tím se pojí celá řada nenahraditelných nejen sociálních příležitostí, neboť každé velkoměsto je z pravidla přínosem pro společnost z ekonomických, politických a kulturních stránek. Takové velkoměsta jsou centrem dění nejen regionů, mnohdy i zemí. „Města jsou obrovská laboratoř, dějiště zkoušek a omylů, nezdarů a úspěchů v plánování a výstavbě.“³⁴

Měřítek definující velkoměsto je celá řada, jako zásadní lze však použít faktor počtu obyvatel. V České republice je jako velkoměsto vnímáno takové město, jehož počet obyvatel je větší než 100.000 lidí. Ve světě je tomu však jinak. Jako velkoměsta jsou ve světě vnímána taková města, která mají více než 1.000.000 obyvatel. Důvody odlišnosti takového vnímání jsou zřejmé.³⁵

Česká republika má v roce 2022 velkoměst pět, které svou populací přesáhly počet 100.000 obyvatel. Nejlidnatějším tuzemským městem je hlavní město Praha s počtem 1.280.000 obyvatel. Druhým největším městem je Brno s počtem 379.000 obyvatel. Dále za nimi pokračují města Ostrava s počtem 280.000 obyvatel, Plzeň se 169.000 obyvateli a Liberec s počtem 103.000 obyvatel. Oproti roku 2020 již do skupiny velkoměst dle tuzemského měřítka nepatří město Olomouc, nyní se svými 99.000 obyvateli.³⁶

³⁴ JACKOBS, Jane, Život a smrt amerických velkoměst. 2., aktualizované a doplněné vydání. Dolní Kounice: Mox Nox, 2013. ISBN 978-80-905064-4-2

³⁵ Sportovní gymnázium. Sídla [online]. [cit. 3.11.2022]. Dostupné z: <https://www.sgpilsen.cz/file.php?nid=17446&oid=7208468>

³⁶ Český statistický úřad. Počet stotisícových měst v Česku se snížil [online]. [cit. 3.11.2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-stotiscovych-mest-v-cesku-se-snizil>

V porovnání se světovými velkoměsty lze blíže poukázat na zmiňovaný rozdíl ve vnímání velkoměsta. V kontrastu se lze pohlédnout za pěti největšími světovými velkoměsty, chcete-li megaměsty. Polemiku spojenou s odlišnými způsoby sčítání lidu a výklady pojmů nechme stranou. Pro tento účel se spokojíme s kontrastem populačního rozdílu. Za nejlidnatější město světa je považováno japonské Tokio s počtem obyvatel 39.000.000 lidí. Na druhém místě je hlavní město Indonésie, a tedy město Jakarta s 35.000.000 obyvateli. Dalším světovým megaměstem je indické město Dillí s počtem 32.000.000 obyvatel. Čtvrtým nejlidnatějším městem světa je filipínská Manila se svými 24.000.000 obyvateli. A na pomyslném pátém místě světových megaměst je americký New York s 23.500.000 obyvateli.^{37 38}

Město jako takové, chcete-li velkoměsto, nabízí širokou paletu sociálních specifik. Jedním z těchto sociálních specifik je mezi-občanský styk. Pod tímto pojmem si můžete představit setkání, míjení, jednoduše setkávání se, a to jak cílené, tak náhodné. Město se dělí na čtvrti, obvody, jednoduše části. V některých částech města je koncentrace občanů vyšší než jinde. Zpravidla se jedná o centra měst nebo lokality, které jsou vlivem množství služeb a druhů vyžití atraktivní. Větší města mají takových lokalit širší řadu. Ve městech k náhodnému občanskému setkávání dochází takřka nepřetržitě. Důležité je si uvědomit, že k takovému náhodnému setkávání dochází přece jen na místech k tomu předem uzpůsobených. Na křížení a konečných zastávek městských dopravní linek, v obchodních centrech, na ulicích se širokou paletou služeb nebo jednoduše kdekoli je co nabídnout.

Podobu města s přihlédnutím k historickým událostem určují do jisté míry urbanisté, jejichž úkolem je takové město držet ve stavu odpovídajícím aktuálním místním potřebám a směřovat do podoby, kdy bude každá část města dlouhodobě splňovat svůj účel k čemu je určena. Jsou lokality určené pouze a jen k rezidenčnímu bydlení. Jiné k rekreaci a sportovnímu a volnočasovému vyžití. V neposlední řadě jsou pečlivě určeny i lokality, které nabízí zázemí obchodníkům a provozovatelům širokého spektra služeb, které podněcuje ke své aktivitě daná poptávka. To nejzásadnější nalezneme v pravidelně aktualizovaném

³⁷ BBC. The world's biggest cities: How do you measure them? [online]. [cit. 6.11.2022].

Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-16761784>

³⁸ Wikipedia. List of largest cities. [online]. [cit.6.11.2022]. Dostupné z:

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_cities

a podrobně zpracovaném, dokumentu, územním plánu města, který je v kompetenci schvalování zastupitelstvy měst.

Jako mají lidé pradávnou potřebu se sdružovat, tak i města prochází obdobnými procesy. Přece jen ve městech žijí v první a poslední řadě lidé. Takové město se tedy rozrůstá do šířky, ale v některých zónách i do výšky. Tak aby uspokojovalo potřeby jejich občanů. Pod pojmem sdružování města, mám namysli připojování okolních obcí k městům, ale také budování nových lokalit. Jak již bylo zmíněno, město má splňovat a dlouhodobě usilovat o rozvoj z pohledu potřeb svých občanů. Proto, ač k nelibosti některých vznikají na okrajích měst logistická centra, ale i také rezidenční lokality. Přece jen je standard rodinného bydlení pro převažující část obyvatelstva bydlení na a klidném místě, v rodinném domě s menší či větší zahradou, v kombinaci se snadnou dostupností města a dostatečnou občanskou vybaveností. Tento jev je mnohem komplexnější, co se dopadů týče, než se na první pohled může zdát, a s tím při vytváření územního plánu nutno počítat.

Existuje celá řada komplikovaných procesů, které jsou nezbytné a přispívají k rozvoji územní struktury měst. Je potřeba předvídat a očekávat odezvy změn, které nepřichází obratem. Pokud se město rozhodne zbudovat novou zónu, eventuálně o transformaci již existující zóny, jedná se o dlouhodobé procesy. Je potřeba analýzy aktuálního a skutečného stavu a vypracování plánu stavu budoucího, zamýšleného. Je třeba zvážit otázky v oboru dopravy, energetiky, bezpečnosti, historii a mnohem více. Od toho má město personální kapacity, úředníky, specialisty ve svých oborech, odborníky, kteří s touto problematikou pracují a utváří tak strukturu moderních měst. Takovou strukturu a podobu měst jakou ji známe dnes však může ovlivnit každý z nás. A to ať už pasivně, tak aktivně. I na to se podíváme následujících kapitolách.^{39 40}

³⁹ JACKOBS, Jane, Život a smrt amerických velkoměst. 2., aktualizované a doplněné vydání. Dolní Kounice: Mox Nox, 2013. ISBN 978-80-905064-4-2

⁴⁰ GADASOVÁ, Dalimila, Veřejná správa, část zvláštní (vybrané úseky). První vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. ISBN 80-7067-915-4

Občanské podílení se na správě velkoměsta

Být součástí správy města může být v několika úrovních každý z nás. Můžeme diskutovat o tom, jak by to mělo být nebo jak by se nám to líbilo, ale především se můžeme o podobu správy města zasloužit.

Občané měst a obcí mají možnost ovlivňovat veřejné dění a podílet se na správě velkoměsta několika způsoby. Tyto obecně zmíněné způsoby občanské kooperace lze obecně rozdělit, jak jsem již zmínil výše v první kapitole této práce, na aktivní občanskou kooperaci a pasivní občanskou kooperaci.

Současně zde ještě připomenu samotný pojem správy. Pojmem správa se rozumí „soubor činností, majících záměrný charakter, které jsou uskutečňovány v relativně trvale organizovaných celcích, v objektivně vymezeném rámci a jež jsou zaměřeny k dosažení určitého cíle“⁴¹ Cílem správy je docílení nebo udržení žádoucího stavu a současně zajištění a realizace procesů, skrze které se správa jako taková uskutečňuje.

Pod pojmem občanská kooperace se skrývá široké spektrum možností, jak se podílet na správě města za strany občana. Z mého pohledu je ve vztahu s tímto pojmem možná nejzásadnějším faktorem volební právo. Takové volební právo je jedním z nejzákladnějších volebních prvků demokratického státu a je zanesen v samotné Listině základních práv a svod, konkrétně v čl. 21, odst. 1: Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.⁴² Volby jsou nástrojem, prostřednictvím kterého mohou občané být dosazeni nebo mohou dosazovat vybrané kandidáty do určitá funkcí, a právě tito volení kandidáti se následně mohou zasadit a reprezentovat zájmy a postoj společnosti.

Jako základní rozdělení volebního práva se použije volební právo aktivní a pasivní. Aktivním volebním právem se v České republice rozumí právo občana volit a svůj hlas pro vybraného či více vybraných kandidátů vložit do volební urny během voleb. Volebního práva aktivního může využít občan ČR, který dosáhl zletilosti a současně je svéprávný. V případě komunálních voleb je podmínkou pro voliče doložení skutečnosti existence trvalého pobytu v daném místě. Oproti

⁴¹ KADERÁBKOVÁ, Jaroslava. PEKOVÁ, Jitka. Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4

⁴² Srov. ustanovení čl. 21 odst. 1 LZPS

tomu pasivní volební právo, tedy právo být volen, je právem každého občana ČR, který je zletilý a dle podmínek jednotlivých druhů voleb splňuje kritéria účasti.

Jednotlivým druhům voleb a podmínkám se budu věnovat podrobněji ve třetí kapitole.

1.4 Právní úprava

Veřejnou správu a její jednotlivé složky upravuje řada pramenů. Tyto prameny lze zařadit pod správní právo, kterého je veřejná správa součástí. Základním pramenem nejvyšší právní síly je ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a ústavní zákony přijaté dle této Ústavy, spolu s Ústavou také usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Z Ústavy je pro veřejnou správu významné již zmíněné ustanovení čl. 2, a tedy že lid je zdrojem veškeré státní moci, dále pak ustanovení čl. 8, kterým se přiznává samospráva územně samosprávných celků, je zde zakotveno, že právo na samosprávu těchto celků je zaručeno. Z Listiny základních práv a svobod (LZPS) je podstatné ustanovení čl. 21, který mimo jiné obsahuje princip rovného přístupu k voleným a jiným veřejným funkcím a také právo občanů podílet se na správě věcí veřejných. Již zde je v samotném ústavním základu zakotvena možnost participace občanů na správě věcí veřejných.

Dalším pramenem jsou mezinárodní smlouvy, dle čl. 10 Ústavy. Významnou mezinárodní smlouvou s vlivem na veřejnou správu, konkrétně na místní samosprávu je Evropská charta místní samosprávy. Evropská charta ze dne 15. října 1985 vstoupila v platnost 1. září 1988. Jménem České republiky byla podepsána ve Štrasburku v roce 1998. Pro Českou republiku je platná od 1. září 1999. Již ze samotné preambule je zřejmé, co je cílem Evropské charty a k čemu směřují členské státy:

- dosáhnout větší jednoty mezi jejími členy za účelem ochrany a realizace ideálů a zásad, které jsou jejich společným dědictvím;
- přihlížejíce k tomu, že jednou z metod, jak tohoto cíle dosáhnout, jsou dohody v oblasti správy;

- přihlížejíce k tomu, že místní společenství jsou jedním z hlavních základů jakéhokoli demokratického zřízení;
- přihlížejíce k tomu, že právo občanů podílet se na chodu věcí veřejných je jednou z demokratických zásad sdílených všemi členskými státy Rady Evropy;
- jsouce přesvědčeny, že toto právo lze nejpříměji vykonávat na místní úrovni;
- jsouce přesvědčeny, že existence skutečně odpovědných místních společenství může vést ke správě, která je jak účinná, tak občanu blízká;
- jsouce si vědomy, že ochrana a posilování místní samosprávy v různých evropských zemích je důležitým příspěvkem k budování Evropy založené na zásadách demokracie a decentralizace moci;
- prohlašující, že to vyžaduje, aby existovala místní společenství vybavená demokraticky vytvořenými rozhodovacími sbory a mající vysokou míru autonomie, pokud jde o jejich odpovědnosti a způsoby a prostředky její realizace, i zdroje potřebné k tomu, aby této odpovědnosti dostála.⁴³

Dle mého názoru je velmi podstatné, že je Česká republika signatářem této charty, jelikož má tak právní oporu i na poli zahraničním. Je důležité, aby i další jednotlivé státy vnímaly místní společenství jako jeden z hlavních pilířů demokratického zřízení a podporovaly tak jednotlivé principy demokracie a právního státu.

Mimo tyto základní principy uvedené v preambuli vymezuje Evropská charta vlastní výklad pojmu místní samosprávy, konkrétně v čl. 3:

1. Místní samospráva označuje právo a schopnost místních společenství v mezích daných zákonem na svou odpovědnost a v zájmu místního obyvatelstva upravovat a spravovat podstatnou část věcí veřejných.
2. Toto právo vykonávají rady nebo shromáždění, které jsou složeny z členů svobodně zvolených tajným hlasováním na základě přímého, rovného a všeobecného volebního práva a které mohou mít výkonné

⁴³ Evropská charta místní samosprávy, preambule. [cit. 14.1.2023] Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-181>

orgány, jež jim jsou odpovědné.⁴⁴

Také na základě tohoto vymezení je zřejmé zakotvení participace občanů na veřejné správě. Charta tedy vymezuje dvě základní teze, a tedy místní společenství jako jeden z hlavních pilířů demokratického zřízení a právo občanů podílet se na řízení veřejných záležitostí. Je logické, že skrze výkon veřejné správy na jednotlivých místních úrovních, bude dosaženo kvalitnějšího a efektivnějšího působení výkonu veřejné správy, jelikož místní orgány, které tento výkon budou vykonávat, jsou blíže občanům.

„Cílem je dosáhnout stavu, kdy se lidé budou podílet, v co největším rozsahu, na chodu věcí veřejných. Tohoto stavu lze dosáhnout tak, že právě na místní úrovni můžou odpovědná společenství občanů vést správu s přihlédnutím k nutnosti decentralizace státní moci. Charta odráží nutnost existence místní samosprávy (místního společenství) vybaveného demokraticky vytvořenými rozhodovacími sbory s vysokou mírou autonomie a zdroji potřebnými k realizaci své odpovědnosti.“⁴⁵

V neposlední řadě zmíním ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územně samosprávných celků, kterým se vytvořili na území České republiky taxativně vymezené vyšší územně samosprávné celky, označované jako kraje + hlavní město Praha. Tímto zákonem bylo tedy zřízeno 13 krajů + hlavní město Praha. Dle čl. 99 Ústavy se Česká republika člení na obce a kraje. Obce jsou základní územní samosprávné celky a kraje jsou vyšší územně samosprávné celky.

Právní úprava na úrovni zákonů je pro veřejnou správu typická a velmi rozsáhlá. Pro oblast problematiky této práce jsou podstatné především tyto zákony:

- Zákon o obcích (č. 128/2000 Sb.) – upravuje obecní zřízení
- Zákon o krajích (č. 129/2000 Sb.) – upravuje krajské zřízení
- Zákon o hl. městě Praze (č. 131/2000 Sb.) – upravuje postavení hl. města Prahy, jako hlavního města České republiky.

⁴⁴ Srov. ustanovení čl. 3 Evropské charty místní samosprávy.

⁴⁵ Epravo.cz. Evropská charta místní samosprávy [online]. [cit. 14.1.2023]. Dostupné online z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/evropska-charta-mistni-samospravy-13600.html>

2. KAPITOLA – Pojem občanská společnost

2.1 Vztah občanské společnosti k veřejné správě a její funkce

Z dostupných definic pojmu občanská společnost vnímám jako nejvhodnější definici následující: „prostor pro aktivity a účast občanů, kdy jednotlivý občan může ovlivnit podmínky, v nichž žije, a to jak přímo, vlastní účastí v organizaci, tak nepřímo, politickým tlakem na nastolení agendy, která bude odrážet témata a konflikty, jež jsou hluboce zakořeněny ve společnosti“⁴⁶

Občanská společnost je základním prvkem demokracie a nedílnou součástí soustavy základních pilířů našeho demokratického státu. Chceme-li rozvíjet stát jako takový, je třeba zpětné vazby a proaktivity ze strany právě občanů, kteří upozorní na nedostatky, společensky vyhodnotí aktuální stav a jednoduše ukáží, třeba i nevědomky, jakým směrem se má fungování státu dále udávat.

Jako základní funkci občanské společnosti lze vnímat participaci občanů. Občanská společnost umožňuje účast občanů na rozhodování ve věcech a řešení problémů, které se nabízí při fungování státu a společnosti. Stát se skládá z občanů a je třeba aby mezi nimi byla právě jistá symbióza, jejíž výsledkem je oboustranně vhodná spolupráce a udržitelný stav. Výstupem takové participace by mělo být taktéž snižování rozdílů a zvyšování úrovně tolerance mezi občany.

S občanskou participací se přímo pojí komunikace a zdroj podnětů směrem k státním a politickým institucím, které skrze tuto zprostředkovanou společenskou zpětnou vazbu mohou zjednat nápravu či stvrdit stávající věc. Tato aktivita je oboustranně důležitá a výhodná, protože směrem od občana přichází nespokojenost, stát nežádoucí stav v ideální případě napraví a původně nespokojený občan je nadále spokojeným občanem. Informační kanály a způsoby jakými lze takovou činnost efektivně zajistit jsou mnohé. Jak již bylo zmíněno, jedná se o úzké žádoucí propojení.

Občanská společnost se také realizuje i v oblastech, kde stát není schopen funkci zajistit. Občanská společnost je pomocnou silou tam kde není v silách státu

⁴⁶ DVOŘÁKOVÁ, V. Evropeizace veřejné sféry. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-193-2

podat občanům pomocnou ruku. Příkladem může být nestátní nezisková instituce jako je například Člověk v tísni. Obecně lze říci, že občanská společnost doplňuje komplexnost péče státu o své občany.

Dle literatury patří mezi nejzásadnější funkce občanské společnosti následující:

- Ochrana hodnot – občanská společnost by měla v praxi reprezentovat solidaritu, vstřícnost a obecně ty nejvyšší morální hodnoty.
- Podpora pluralismu – občanská společnost má za úkol podporu snižování rozdílů ve společnosti, pomoc znevýhodněným skupinám a menšinám. Obecně podporuje cíle, hodnoty a vize napříč společností.
- Podpora společenských změn – díky pomoci občanské společnosti jsou společenské změny prováděny v co možná nejvíce nenásilném provedení, a to jak v otázkách legislativy, politiky, firem i jednotlivců.
- Poskytování služeb – organizace občanské společnosti poskytují služby v oblastech ve kterých není v silách státu či trhu se angažovat nebo poskytnout dostatečné řešení.
- Advokátní funkce – v rámci občanské společnosti jsou chráněny soukromé i veřejné zájmy.
- Budování komunity – působení občanské společnosti má pozitivní vliv na vytváření a upevňování vztahů v místních a zájmových společenstvích kde se angažuje.
- Inovační funkce – v občanské společnosti dochází mnohdy k formě výzkumu a zkoušení nových přístupů, postupů a jejich aplikací. Výstupy z takového inovačního procesu mohou být dále použity ve veřejném i soukromém sektoru.
- Filantropická funkce – nástroj podpory soukromého původu ve věcech veřejně prospěšných cílů.
- Charitativní/ přerozdělovací funkce – prostřednictvím občanské společnosti probíhá přerozdělování zdrojů movitých, kteří se rozhodli své zdroje pro nějaký účel darovat ve prospěch potřebných. Občanská společnost často také iniciuje charitativní činnost.
- Sebevyjadřovací funkce – pokud nenalezne jednotlivec prostor k vlastní realizaci na trhu běžně povahy, může mu útočiště pro seberealizaci a

prohlubování vlastních dovedností za jistých podmínek poskytnout organizace občanské společnosti.⁴⁷

2.2. Organizace občanské společnosti

V odborných kruzích jsou vedeny diskuze nad otázkou, jaké organizace lze do soupisu organizací občanské společnosti zařadit. Pomyslný otazník se objevuje nad pojmem samospráva, a to, zda je součástí organizací občanské společnosti nebo nikoli. Dle pana Šamalíka, autora literatury *Občanská společnost v moderním státě*, je právě samospráva hraničním a spojovacím prvkem mezi státem a občanem.⁴⁸

Dle Šamalíka jsou organizace občanské společnosti děleny do následujících kategorií:

- Odbory
- Zájmové asociace a profesní sdružení
- Jednoúčelové organizace
- Skupiny prosazující určitý veřejný zájem
- Ideologické skupiny
- Intergovernmental Lobbying Organizations (mezivládní lobby)

Pojem, který prolíná všechny výše uvedené kategorie je „nevládní nezisková organizace“. Pod tímto pojmem si můžeme představit občanské sdružení, nadace, nadační fond, obecně prospěšná společnost, církevní právnická osoba apod.

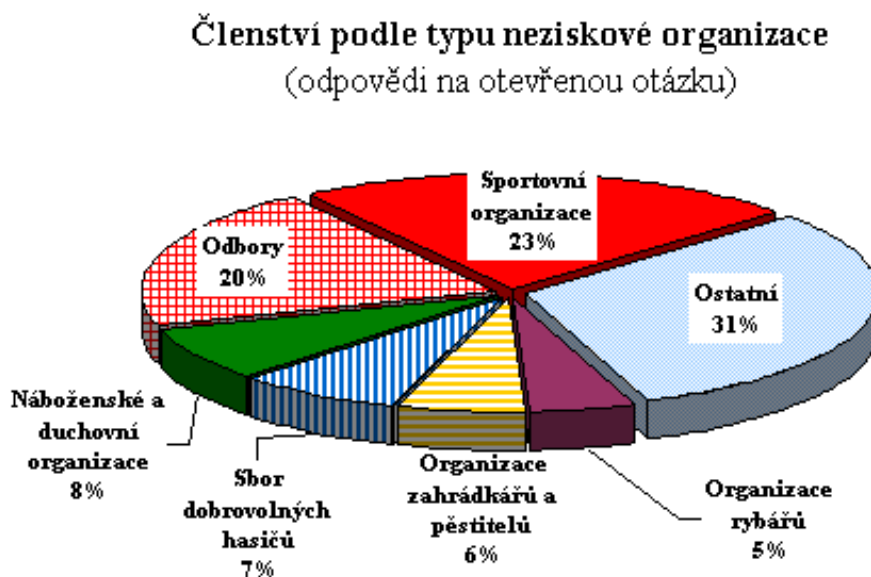
Nevládní nezisková organizace je právnická osoba, která jak již ze samotného názvu lze odvodit, není zřízena za účelem zisku. Finanční prostředky, které pochází z činnosti takové právnické osoby, která je generuje musí být následně vloženy zpět do organizace s výhradním využitím. Takovým využitím může být rozvoj činnosti, naplňování jejího poslání nebo jednoduše řečeno fungování takové neziskové organizace. Z opačného pohledu nelze zisk takové právnické osoby nikterak přerozdělit mezi vlastníky.

⁴⁷ SKOVAJSA, M. *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0

⁴⁸ ŠAMALÍK, F. *Občanská společnost v moderním státě*. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-85765-45-4

Nevládní nezisková organizace je zřízena fyzickou osobou nebo právnickou osobou, která je předmětem soukromého práva. Nejčastějším účelem těchto zřizovaných organizací je podpora sportu ve formě sportovních organizací (23 %), druhým v počtu členství v neziskových organizacích jsou odbory (20 %), na třetí jsou náboženské a duchovní organizace (8 %), čtvrtý je sbor dobrovolných hasičů (7 %), pátá je organizace zahrádkářů a pěstitelů (6 %), šestá je organizace rybářů (5 %). Zbýlých 31 % tvoří organizace s ostatním statisticky blíže nespécifikovaným zaměřením.⁴⁹

Obr. č.1: Členství dle typu neziskové organizace

(STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů)

Nevládní nezisková organizace by měla vykazovat znaky jako jsou organizovanost, nerozdělování zisku, samospráva a dobrovolnost. Taková organizace musí naplňovat zákonem stanovené znaky a taktéž musí být zřízena ve formě stanovené zákonem. Zákonů upravujících neziskové organizace je hned několik.

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech

⁴⁹ Stem. V jakém stavu se nachází naše občanská společnost. [online]. [cit. 9.3.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/v-jakem-stavu-se-nachazi-nase-obcanska-spolecnost/>

- Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřeneckých fondů
- Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon

S odkazem na zákonnou úpravu lze říci že známe následující formy neziskových organizací:

- Spolek a pobočný spolek
- Nadace a nadační fondy
- Ústav
- Účelová zřízení církví
- Školské právnické osoby

Jednotlivým formám se budu věnovat ve čtvrté kapitole v rámci možných způsobů občanské participace.

3. KAPITOLA – Základní principy práv občana

Mezi základní principy práv občana patří jednotlivá práva, která můžeme najít v různých právních předpisech. Jsou tak jakýmsi základem právní jistoty a demokratického zřízení právního státu. Pro přehled jsem práva rozdělil dle právních předpisů, ve kterých se jednotlivá práva nalézají nebo ze kterých vyplývají.

3.1 Práva vyplývající z Listiny základních práv a svobod

Práva významná pro veřejnou správu a sledování veřejného zájmu nalezneme v samotném ústavním základu, Listině základních práv a svobod. Následující práva jsou v úzké spojitosti s právy politickými, které se projevují především v rámci občanské participace.

3.1.1 Právo na informace

Dle článku 17 LZPS je právo na informace zaručeno a každému musí být zachováno právo vyjadřovat své názory, vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace bez ohledu na hranice státu. Tento článek však uvádí i možná omezení tohoto práva, a to konkrétně v odst. 4 tohoto článku: Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.⁵⁰ Omezení se může týkat například:

- práv osobnostní povahy – příkladem jsou informace ohledně osobních údajů (vyplývá to z čl. 10 Listiny)
- práv majetkové povahy – zde se jedná například o obchodní tajemství (vychází to z čl. 11 Listiny)
- práv ochrany důvěrnosti majetkových poměrů nebo ochrana duševního vlastnictví

Tento článek ukládá také povinnost státním orgánům a také orgánům územní samosprávy poskytovat informace o své činnosti, přičemž jednotlivé podmínky a provedení stanoví zákon. Zde je kontrast oproti dřívějšímu konceptu, kdy se uplatňovala spíše diskretnost veřejné správy a informace se občanům poskytovaly pouze stanovil – li tak právní předpis nebo na základě úvahy jednotlivých úřadů. Informace tak byly většinou neveřejné. Právo na informace umožňuje do určité míry provádět kontrolu ze strany veřejnosti vůči veřejné správě. Kontroluje se především to, zda veřejná správa postupuje v souladu se zákonem a zda dodržuje zákony. Občané se mohou skrze právo na informace velmi aktivně podílet na správě věcí veřejných.

V souvislosti s právem na informace zmíním také zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, tzv. „informační zákon“, ze kterého vyplývá, že každý má obecně právo na informace, které se vztahují především k působnosti jednotlivých státních orgánů. Přímo dle § 2 odst. 1 a 2 informačního zákona jsou povinny poskytovat informace tyto subjekty:

⁵⁰ Srov. ustanovení čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

- státní orgány
- územní samosprávné celky jakožto obce a kraje spolu s jejich orgány
- veřejné instituce
- subjekty, kterým zákon svěřil rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech fyzických nebo právnických osob v oblasti veřejné správy (příkladem může být veřejná stráž), a to pouze v rozsahu jejich rozhodovací činnosti
- profesní samosprávné komory poskytují pouze informace vztahující se k výkonu veřejné správy, který jim byl svěřen zákonem.⁵¹

Vedle obecného práva na informace existuje ještě zvláštní úprava, která je zaměřena na konkrétní speciální právo na informace o životním prostředí. Tuto problematiku a právo na informace o životním prostředí upravuje zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí. Předmětem úpravy tohoto zákona je především zabezpečení práva na informace o životním prostředí, také na právo přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí. Opět i toto právo, stejně jako právo na informace, je jedním ze základních práv garantovaných Listinou základních práv a svobod. Zakotvení práva na informace o životním prostředí nalezneme v čl. 35 Listiny, podle něhož má každý právo na příznivé životní prostředí a současně s tímto i na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.⁵² I tento článek obsahuje současně určité omezení vůči právům občana, přičemž konkrétně stanovuje, že při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí. Spolu s ustanovením čl. 35 souvisí čl. 41, který stanoví, že tohoto práva se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí. Odkazuje zde tedy na zákon o právu na informace o životním prostředí. I na základě tohoto zákona jsou určeny povinné subjekty, které mají povinnost informace poskytnout. Taxativně vymezeny jsou v § 2 písm. b) zákona o právu na informace o životním prostředí:

- správní úřady a jiné organizační složky státu a orgány územních samosprávných celků,

⁵¹ Srov. ustanovení § 2 informačního zákona

⁵² Srov. ustanovení čl. 35 LZPS

- právnické nebo fyzické osoby, které na základě zvláštních právních předpisů vykonávají v oblasti veřejné správy působnost vztahující se přímo nebo nepřímo k životnímu prostředí,
- právnické osoby založené, zřízené, řízené nebo pověřené subjekty uvedenými v bodech 1 a 2, jakož i fyzické osoby pověřené těmito subjekty, které na základě právních předpisů nebo dohody s těmito subjekty poskytují služby, které ovlivňují stav životního prostředí a jeho jednotlivých složek⁵³

V rámci tohoto práva může veřejnost dohlížet na činnost veřejné správy, především na to, zda postupuje v souladu se zákony a každému je tak umožněno, aby se domáhal jednotlivých informací o stavu životního prostředí. Například můžeme požadovat informace o vlivech staveb nebo technologií na životní prostředí nebo také na informace o správních řízeních ve věcech životního prostředí, a to i pokud nejsme přímo účastníkem řízení. I skrze toto právo mají občané velkou možnost participovat a ovlivňovat činnost veřejné správy.

3.1.2 Petiční právo

Petiční právo je spolu s právem na stížnost zakotveno v čl. 18 Listiny základních práv a svobod. V tomto případě jde o určitou vnější kontrolu nebo vnější participaci občanů na veřejné správě. Tento článek uvádí, že se každý může sám nebo s jinými obracet na státní orgány a orgány územní správy se žádostmi, návrhy a stížnostmi. Petice má směřovat k věcem týkajících se veřejného nebo společného zájmu, nejedná se v této souvislosti o individuální zájem, jako je tomu například u stížnosti. V případě stížnosti, kterou lze na základě zákona č. 500/2004 Sb., přesněji pak v § 175 podat proti nevhodnému chování úředních osob nebo proti postupu správního orgánu⁵⁴, pokud zákon neposkytuje jinou možnost ochrany. Petice a petiční právo upravuje zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním. Na základě tohoto zákona je státní orgán, kterému je petice adresována, povinen ji přijmout, posoudit její obsah a do 30 dnů odpovědět.

Skrze petice mohou občané zasahovat do činnosti veřejné správy a ovlivňovat tak průběh dění. Petice jsou nejčastěji sepsány proti stavbám určitých dálnic nebo proti stavbám různých průmyslových staveb, které by mohly mít

⁵³ Srov. ustanovení § 2 písm. b) Zákona o právu na informace o životním prostředí

⁵⁴ Srov. ustanovení § 175 Správní řád

negativní dopady na životní prostředí. Dle mého názoru je to sice těžko vymahatelné, ale velmi podstatné právo veřejnosti vyjadřovat veřejný názor a zastávat tak postoj podporující ochranu veřejného zájmu.

3.1.3 Shromažďovací právo

Právo shromažďovací má základ v čl. 19 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že právo pokojně se shromažďovat je zaručeno. Toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.⁵⁵ V rámci práva na shromažďování dochází k naplňování jednotlivých základních práv. Příkladem může být vyjádření názoru, svobody projevu, k výměně jednotlivých informací. Cílem určitého shromáždění by mělo být vyjádření postoje nebo stanoviska k určité věci nebo situaci. Za shromáždění považujeme průvody na ulicích, manifestace, demonstrace nebo schůze.

Shromažďovací právo má také svou zvláštní úpravu v zákoně č. 84/1990 sb., o právu shromažďovacím. V zákoně jsou stanoveny jednotlivé podmínky pro svolání shromáždění.

3.1.4 Volební práva

Volební právo má základ v Listině základních práv a svobod, konkrétně o něm hovoří čl. 21, který přiznává občanům právo podílet se na správě věcí veřejných. Na správě se pak občané mohou podílet buď volbou čili uplatněním aktivního volebního práva nebo přímo, a tedy uplatněním pasivního volebního práva. Aktivní právo tedy znamená možnost občana volit. Pasivní volební právo naopak znamená, že občan splnil dané podmínky a smí tak kandidovat a být volen.

V Listině jsou také zakotveny základy pro podmínky voleb, které jsou přesně stanoveny dalším zákonem. Znění článku 21 tedy přesně stanovuje, že:

⁵⁵ Srov. ustanovení čl. 19 LZPS

- občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.
- Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.
- Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu volebního práva stanoví zákon.⁵⁶

Znění odst. 3, a tedy, že volební právo je všeobecné, rovné a je prováděno tajným hlasováním, zakotvuje ústavní zásady volebního práva:

- Všeobecnost – stanovuje, že právo volit mají všichni zletilí občané ČR bez jakýchkoliv omezení týkajících se rasy, barvy pleti, příslušnosti k národu nebo k národnosti, jazyka, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.⁵⁷
- Rovnost – princip, na základě, kterého má každý volič jeden hlas, přičemž váha těchto hlasů je stejná.
- Tajné hlasování – v rámci této zásady je nutné, aby volič nemohl být spojován s jeho odevzdaným hlasem.

Volební systémy

Volební systém je stanovený způsob a postup, kterým je prováděna samotná volba. V rámci voleb rozlišujeme tyto volební systémy:

- **system poměrného zastoupení**

V tomto případě odpovídá procento odevzdaných hlasů procentu reprezentantů.

V systému poměrného zastoupení se mandáty přidělují kandidujícím politickým subjektům poměrně podle počtu platných hlasů, které obdržely od voličů. Pro určení výsledku hlasování se používají dvě

⁵⁶ Srov. ustanovení čl. 21 Listiny

⁵⁷ Poslanecká sněmovna České republiky, Poslanecká sněmovna, volby do PS [online]. [cit. 20.2.2023] dostupné online z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=301>

základní metody výpočtu, a to pomocí volebního čísla či volebního dělitele.⁵⁸

Dle systému poměrného zastoupení se konají v České republice volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, zastupitelstev krajů a obcí a také do Evropského parlamentu.

- **většinový volební systém**

Tento je založen na principu „vítěz bere vše“.

Dle systému většinového, je zvolen ten kandidát, který získá více hlasů než kterýkoli jiný protikandidát. V ČR je zaveden systém, kdy kandidát musí získat nadpoloviční většinu odevzdaných platných hlasů; v případě, že se tak nestane, koná se druhé kolo, do kterého postoupí 2 nejúspěšnější kandidáti.

Podle většinového systému se konají v České republice volby do senátu a jak jsme nedávno mohli vidět, také samotná volba prezidenta České republiky.

Volební chování občanů, vliv na participaci

Chování jednotlivých občanů je důležitým faktorem pro politické strany a obecně pro politickou sféru jako takovou. To, co je rozhodující pro občany, čemu půjdou vstříc a koho budou volit je vždy základní otázkou pro politické kandidáty, strany nebo hnutí.

Dle Vlachové rozlišujeme tři modely volebního chování, a to:

- sociologický model
- model stranické identifikace
- model racionálního výběru

⁵⁸ Ministerstvo vnitra České republiky. Volby v ČR. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/volby/clanek/volby-v-cr.aspx>

Sociologický model nebo také model radikální či strukturální se zaměřuje na chování celkových skupin. Jako příklad lze uvést sociální třídy, náboženské skupiny, etnické nebo také jednotlivé věkové skupiny.⁵⁹ Tento model je založen na určitém vztahu mezi stranou a skupinou. Tento vztah je dán tím, na co se zaměřuje konkrétní politická strana nebo hnutí a dále na zájmech dané skupiny.

Model stranické identifikace - sociálně-psychologický model je založen na emotivním vnímání jednotlivce a příslušnost k určité skupině. Daný volič bude volit toho, s kým sympatizuje. V tomto modelu jde především o to, že jedinec určitým způsobem smýšlí a projevuje své chování skrze to, co je mu nejbližší nebo z určitého skupinového přesvědčení (příkladem může být i vliv politického názoru rodiny, a tedy všichni z rodiny jsou demokraté, je to správné, budu také demokrat).

Pojem stranické identifikace můžeme pak definovat následovně: „Tento koncept slouží k charakterizování citového vztahu jedince k důležité skupině prostředí, ve kterém se pohybuje. Jak teorie referenční skupiny, tak studie vlivu malých skupin se zaměřují na přitažlivost nebo odpudivost skupiny jako dimenze, která je nejdůležitější pro definování vztahu jedinec – skupina, přičemž právě tuto dimenzi nazýváme identifikace.⁶⁰

Model racionálního volby – ekonomický model pak vychází z teorie racionálního uvažování jednotlivce. V tomto případě se volič rozhoduje na základě všech dostupných informací, zdrojů a zkušeností. Velmi silným prvkem je zde racionální uvažování a zhodnocení pozitiv a negativ pro jedince samotného. Ve většině případech se jedinec nakonec rozhodne dle toho, co mu přinese nebo by mohlo přinést maximální užitek a co možná nejmenší ztrátu.

Dle mého názoru jsme prvky tohoto modelu mohli vidět nyní v případě prezidentských voleb, kdy lidé hodnotili a shromažďovali jednotlivé faktory a

⁵⁹ VLACHOVÁ, Klára. Stranická identifikace v České republice. Sociologické texty. Vydání 5. Sociologický ústav AV ČR, 2000. ISBN 978-80-8595-081-6

⁶⁰ The American Voter. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: https://calgara.github.io/PolS5310_Spring2021/Campbell,%20Converse,%20Miller%20&%20Stokes_The%20American%20Voter_1960.pdf

data tak, aby si dokázali zhodnotit, co nebo respektive kdo, jim přinese dlouho očekávanou změnu k lepšímu. Mnoho občanů včetně lidí z mého okolí i já sám jsem se dle tohoto modelu rozhodoval, a to zejména proto, že je dle mého názoru velmi důležité, aby si občané zvážili pro a proti jednotlivých kandidátů či stran dle vlastního přesvědčení (ne, jen na základě rodinného nebo skupinového názoru).

Spolu s volbou jednotlivců ještě zmíním teorii tematického hlasování. Tato teorie pojednává o tom, že každého voliče lze nějak oslovit. Dle této teorie má v sobě každý jedinec nějaké téma, které ho svým způsobem zajímá a je pro něj důležité. Lidově řečeno „téma na které slyší“. Domnívám se, že v dnešní době může na základě této teorie docházet také k jakési manipulaci či zneužití ze strany kandidátů, stran či hnutí. Nemusíme jít daleko do minulosti, abychom si uvědomili a pozastavili se nad tím, jak politici před volbami zapřísáhle slibují v mnoho případech i „nemožné“, jen aby si voliče získali na svou stranu, přičemž po volbách se ze slibů sešlo. I z tohoto důvodu je velmi důležité, aby si občané při jejich možnosti volební participace zjišťovali z ověřených zdrojů relevantní informace, na základě kterých se mohou dále rozhodnout. Stručně řečeno, aby byli součástí veřejného dění.

Důležitý je také odstavec 4 tohoto článku Listiny, jelikož v něm Listina dává základ pro přístup občanům k voleným a jiným veřejným funkcím:

- Občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

V rámci volebního práva mohou občané ve velké míře ovlivňovat činnost veřejné správy a participovat tak na správě věcí veřejných. Na základě jednotlivých zákonů, které upravují volby dle jejich druhu, jsou stanoveny podmínky pro volby jako takové, a proto je ještě ve čtvrté kapitole blíže rozeberu i v souvislosti s občanskou kooperací.

3.2 Práva vyplývající ze zákona o obcích

Zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích (obecní zřízení) upravuje v § 16 jednak podmínky příslušnosti k obci a také jednotlivá práva občana obce. Občanem je fyzická osoba, která je státním občanem České republiky a která má v obci hlášen trvalý pobyt. Ze statusu občana obce, má občan následující práva, která může uplatňovat v rámci participace a podílet se tak na správě věcí veřejných:

- volit a být volen do zastupitelstva obce za podmínek stanovených zvláštním zákonem,
- hlasovat v místním referendu za podmínek stanovených zvláštním zákonem,
- vyjadřovat na zasedání zastupitelstva obce v souladu s jednacím řádem svá stanoviska k projednávaným věcem,
- vyjadřovat se k návrhu rozpočtu obce a k závěrečnému účtu obce za uplynulý kalendářní rok, a to buď písemně ve stanovené lhůtě, nebo ústně na zasedání zastupitelstva obce,
- nahlížet do rozpočtu obce a do závěrečného účtu obce za uplynulý kalendářní rok, do usnesení a zápisů z jednání zastupitelstva obce, do usnesení rady obce, výborů zastupitelstva obce a komisí rady obce a pořizovat si z nich výpisy,
- požadovat projednání určité záležitosti v oblasti samostatné působnosti radou obce nebo zastupitelstvem obce
- podávat orgánům obce návrhy, připomínky a podněty⁶¹

Občané mají také možnost v rámci participace působit a být členy komisí nebo výborů, které zřizují orgány obce. Zastupitelstvo má své výbory a rada obce své komise.

Jedním ze základních práv občana je hlasovat v místním referendu. Jde o jakési lidové hlasování. Místní referendum upravuje zvláštní zákonná úprava, konkrétně zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu. Možnost hlasovat v referendu je základním pilířem přímé demokracie, kdy občané hlasují formou souhlasu nebo

⁶¹ Srov. ustanovení § 16 odst. 2 Zákona o obcích

nesouhlasu o konkrétně položených otázkách. Tyto otázky spadají do samostatné působnosti obce. Místní referendum vyhláší na návrh přípravného výboru zastupitelstvo obce.

3.3 Práva vyplývající ze stavebního zákona

V souvislosti se stavebním zákonem a v rámci další možnosti participace považují za důležité zmínit územní plánování. Dle stavebního zákona, konkrétně pak dle § 18 je cílem územního plánování vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.⁶²

Územní plánování slouží také k ochraně přírodních, kulturních a jiných hodnot území, přičemž chrání také krajinu, jelikož je to to nejpodstatnější pro obyvatelstvo. V případě územního plánování dochází k informování veřejnosti, která se tak může podílet na spolurozhodování o rozvoji obcí. Pokud někdo spatřuje určitou nesrovnalost či by chtěl namítat jinou skutečnost, může každý podávat připomínky. Jelikož se jedná o plány, které jsou například s výhledem na 10 let dopředu, je velmi důležité, aby byla široká veřejnost s plánem seznámena a mohla se tak s plánem seznámit, podat připomínky a v závěru s ním třeba i souhlasit. To napomáhá k tomu, aby byl územní plán dlouhodobě udržitelný a stabilní.

Veřejnost jako taková, může být v procesu územního plánování velmi důležitým a nepostradatelným článkem, a to z toho důvodu, že většinou příslušné území znají lépe než kdokoli jiný, a to proto, že v něm žijí. Mohou tak poskytnout důležité náměty nebo informace a předvídat třeba i možné dopady, které mohou být způsobeny provedenými změnami.

⁶² Srov. ustanovení § 18 Stavebního zákona

4. KAPITOLA – Občanská participace

4.1 Způsoby občanské participace

4.1.1 Volební (politická)

Jak jsem již uvedl v předešlé kapitole, volební (politická práva) mají základ v Listině základních práv a svobod, konkrétně pak v ustanovení čl. 21. Skrze volební právo mají občané možnost participovat na veřejné správě a rozhodovat tak do určité míry o veřejném dění. Máme několik druhů voleb, přičemž jsou upraveny zvláštními zákony, ve kterých jsou uvedeny jednotlivé podmínky a požadavky na samotné druhy voleb. Níže podrobněji rozeberu jednotlivé druhy voleb:

Volba prezidenta

Kandidátem na prezidenta se může stát každá osoba starší 40 let, která je občanem České republiky a je plně způsobilá k právnímu jednání. Takový občan může být ke kandidatuře navržen každým občanem ČR, včetně sebe samého, starším 18 let se současně minimálně 50 tisíci podpisů získaných na petiční list z řad občanů ČR s aktivním volební právem. Hlava státu je volena na období 5 let bez možnosti být volen více než dvakrát za sebou.

Samotná volba Prezidenta České republiky se uskutečňuje skrze tajné hlasování na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad většinového systému. Volba se koná na území České republiky nebo v zahraničí, a to v posledních 60 dnech volebního období úřadujícího prezidenta, nejpozději 30 dnů před koncem volebního období úřadujícího prezidenta.

Volby do Senátu

Jak je uvedeno v čl. 19 odst. 2 Ústavy: „Do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 40 let.“⁶³ Dále musí splňovat podmínku svéprávnosti k výkonu volebního práva. Přihlásit kandidáta do Senátu může registrovaná politická strana a politické hnutí. Kandidovat do Senátu však může i nezávislý kandidát, který splní podmínku získání minimálně jednoho tisíce podpisů získaných na petiční list z řad občanů České republiky s aktivním volebním právem. Senátoři jsou voleni na dobu 6 let, přičemž se každé dva roky volí jedna třetina úřadujících senátorů. Jinými slovy probíhají volby do Senátu každé dva roky s kapacitní obměnou v poměru jedné třetiny.

Volby do Senátu probíhají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad většinového systému. Volba probíhá na území České republiky.

Volby do Poslanecké sněmovny

Věková hranice minimálně 21 let je ústavně upravena v čl. 19 odst. 1 Ústavy, konkrétně: „Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.“⁶⁴ Neomezená svéprávnost k výkonu volebního práva je i zde další podmínkou.

Registrované politické strany a politická hnutí jsou povinné sestavit kandidátní listinu s údaji o určeném volebním kraji, uvedení názvu takového subjektu, především jména a pořadí společně s dalšími údaji o jednotlivých kandidátech a další zákonem stanovené informace. Volební období poslanců je 4 roky.

Volby do Poslanecké sněmovny probíhají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení. Volba probíhá ve 14 volebních krajích na území České republiky a v zahraničí.

⁶³ Srov. ustanovení čl. 19 odst. 2 Ústavy

⁶⁴ Srov. ustanovení čl. 19 odst. 1 Ústavy

Volby do Evropského parlamentu

Věková hranice pro kandidaturu ve volbách do Evropského parlamentu je stejně jako ve volbách do Poslanecké sněmovny 21 let. Taktéž se základní podmínkou neomezené svéprávnosti k výkonu volebního práva. Stejně tak jako v uvedeném případě voleb do Poslanecké sněmovny i zde je povinností registrovaných politických stran a hnutí, aby sestavily kandidátní listinu s údaji a pořadím jednotlivých kandidátů. Volební období zvolených poslanců je 5 let. Volby do Evropského parlamentu probíhají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.

Volby probíhají na území členských států Evropské unie.

Volby do zastupitelstev krajů

O členství v zastupitelstvu kraje se může ucházet, chcete-li - kandidovat, občan České republiky, který alespoň ve druhý den voleb dosáhl 18 let věku. Ustanovení upravující tuto otázku nalezneme v právním předpise č. 130/2000 sb., zákoně o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů. Na věkovou hranici odkazují § 5 odst. 1 a § 4 odst. 2 písmena a) a b).

Dalšími kritérii o kandidaturu do zastupitelstva kraje jsou trvalý pobyt v obci na území kraje daného kandidáta nebo absence omezení osobní svobody, tedy výkon trestu odnětí svobody. Jednotliví vybraní kandidáti, členi registrovaných politických stran a politických hnutí musí být řádně uvedeni na kandidátní listině. Volební období volených zastupitelů je 4 roky a volby probíhají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.

Volby probíhají pouze na území České republiky.

Volby do zastupitelstev obcí

Stejně tak jako u voleb do zastupitelstev krajů, tak i u obcí je tomu co se věkové hranice pasivního volebního práva taktéž a kandidáti tedy musí být věku

18 let a starší. Ustanovení upravující tuto otázku nalezneme v zákoně č. 491/2001 sb., zákon o volbách do zastupitelstev krajů a změně některých zákonů. Na věkovou hranici odkazují § 5 odst. 1 a § 4 odst. 2 písmena a) a b). Ostatní podmínky jsou totožné jako u voleb do zastupitelstev krajů.

Kandidátem se může stát i občan jiného členského státu EU, který:

- dosáhl věku 18 let,
- je držitelem potvrzení o přechodném pobytu / osvědčení o registraci nebo povolení k trvalému pobytu,
- nemá omezenou svéprávnost k výkonu volebního práva a nevykonává trest odnětí svobody.

V případě voleb do zastupitelstev obcí je zákonem povoleno, aby kandidát nebyl povinen být členem registrované politické strany, politického hnutí nebo jejich koalice, ale může kandidovat jako nezávislý kandidát, dále jako člen nezávislých kandidátů nebo jako člen sdružení politických stran, politických hnutí a nezávislých kandidátů. Volební období člena zastupitelstva je 4 roky a volby probíhají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.

Volby probíhají pouze na území České republiky.

Tabulka č. 1: Přehled jednotlivých druhů voleb

Druhy voleb	Volba Prezidenta republiky	Volba do Senátu	Volba do Poslanecké sněmovny	Volby do Evropského parlamentu	Volby do zastupitelstev krajů	Volby do zastupitelstev obcí
Věk – pasivní volební	40 let +	40 let +	21 let +	21 let +	18 let +	18 let +

í právo						
Způsob hlasování	Tajné hlasování í na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Většinový systém, dvoukolově	Tajné hlasování í na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Většinový systém, dvoukolově	Tajné hlasování í na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, zásada poměrného zastoupení	Tajné hlasování í na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, zásada poměrného zastoupení	Tajné hlasování na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, zásada poměrného zastoupení	Tajné hlasování na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, zásada poměrného zastoupení
Délka období	5 let, možnost byt zvolen dvakrát za sebou	6 let, každé 2 roky volba 1/3	4 roky	5 let	4 roky	4 roky
Jiné podmínky	Na návrh občana 18+ a petice 50.000+ podepsaných občanů, 20+	Nezávislý kandidát 1000+ podpisů občanů, kandidáti politických stran,	Registrované politické strany a politická hnutí, plná svéprávnost	Registrované politické strany a politická hnutí, plná svéprávnost	Trvalý pobyt v obci na území kraje, plná svéprávnost	Trvalý pobyt, plná svéprávnost, 5-55 členů zastupitelstva (Praha až 70 členů)

	poslanců , 10+ senátorů, občanstv í ČR, plná svéprávn ost	hnutí a koalic, občanstv í ČR, plná svéprávn ost				
--	--	--	--	--	--	--

(vlastní zpracování)

4.1.2 eParticipace a eGovernment

Ještě, než vymezím blíže pojem e-participace, pozastavím se u pojmu eGovernment, jelikož spolu tyto dva pojmy úzce souvisí. Myšlenkou tzv. eGovernmentu je správa věcí veřejných za využití moderních elektronických nástrojů a díky kterým bude veřejná správa k občanům přátelštější, dostupnější, efektivnější, rychlejší a levnější.⁶⁵ Obecně lze říci, že jde doba stále dopředu a spolu s tím i jednotlivé systémy, technologie elektronika atd. V dnešní době se vše řeší čím dál tím více elektronickou cestou, pomocí datových schránek, e-mailů, elektronickým podpisem a dalšími variantami. V tomto čím dál větším používáním elektronických prostředků ke komunikaci a k vyřizování jednotlivých záležitostí dost napomohla dle mého názoru také právě situace spojená s Covidem19, kdy v době karantén a celkově izolace společnosti (zavřené úřady, obchody atp.) se jednotlivé záležitosti musely vyřizovat právě touto cestou. Na jednu stranu to mnohé situace velmi urychlilo a usnadnilo, ale na druhou stranu je dle mého názoru v některých situacích osobní kontakt a komunikace nezastupitelná.

⁶⁵ Ministerstvo vnitra České republiky, Co je eGovernment? [online]. [cit. 2.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>

Budování jednotlivých pilířů eGovernmentu probíhalo v programovém období 2007-2013 s využitím prostředků ze strukturálních fondů EU v souladu se strategií Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby (Smart Administration).⁶⁶ Za pilíře eGovernmentu jsou označovány:

- Datové schránky
- Czech POINT
- Základní registry
- Elektronický podpis
- Elektronická identifikace

Dříve, než se rozeberu a přiblížím jednotlivé pilíře eGovernmentu považuji za důležité zmínit a vysvětlit také pojem informačních systémů veřejné správy, který je s jednotlivými pilíři úzce spjatý. Informační systémy veřejné správy jsou souborem informačních systémů, které slouží pro výkon veřejné správy.⁶⁷ Tuto problematiku upravuje samotný zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy. V § 1 odst. 1 tohoto zákona je stanoven předmět úpravy, konkrétně tedy tento zákon stanoví práva a povinnosti, které souvisejí s vytvářením, správou, provozem, užíváním a rozvojem informačních systémů veřejné správy spravovaných státními orgány nebo orgány územních samosprávných celků.⁶⁸ Dále dle § 2 písm. b) zákona o ISVS je informačním systémem veřejné správy funkční celek nebo jeho část zabezpečující cílevědomou a systematickou informační činnost pro účely výkonu veřejné správy nebo plnění jiných funkcí státu anebo dalších veřejnoprávních korporací. Každý informační systém veřejné správy zahrnuje data, která jsou uspořádána tak, aby bylo možné jejich zpracování a zpřístupnění, provozní údaje a dále technické a programové prostředky, případně jiné nástroje umožňující výkon informačních činností.⁶⁹

⁶⁶ Ministerstvo vnitra České republiky, Co je eGovernment? [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>

⁶⁷ Ministerstvo vnitra České republiky, Informační systémy veřejné správy [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informacni-systemy-verejne-spravy.aspx>

⁶⁸ Srov. ust. § 1 odst. 1 zákona o informačních systémech veřejné správy.

⁶⁹ Srov. ust. § 2 b) zákona o informačních systémech veřejné správy.

Proto, abychom určili, zda je konkrétní informační systém zároveň informačním systémem veřejné správy je potřeba posoudit vztah tohoto informačního systému k veřejné správě, tedy v jakém pojetí jsou tyto dva pojmy, v jakém vztahu.

Příkladem informačního systému veřejné správy je například informační systém evidence držitelů psů, který si vedou jednotlivé obce z důvodu, aby měli přehled o tom, kdo vlastní psa a následně se na to pojí jednotlivé vybírání poplatků – jedná se o místní poplatky obce – poplatky ze psů. Tento místní poplatek mohou obce vybírat na základě zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích. Tento systém tedy slouží k činnosti veřejné správy, obec tímto uskutečňuje svou správní činnost, a proto se v tomto případě jedná o informační systém veřejné správy jako takový.

Dalším příkladem informačních systémů veřejné správy jsou i základní registry, konkrétně pak registr obyvatel, registr rodných čísel. Informačním systémem veřejné správy je také Czech POINT, který jako samostatný pilíř blíže níže vymezím.

4.1.2.1 Vybrané pilíře eGovernmentu

- Datové schránky
- Czech POINT
- Základní registry
- Elektronický podpis
- Elektronická identifikace

V souvislosti s eGovernmentem byl spuštěn systém datových schránek, které slouží k elektronické komunikaci subjektu se státem. I tento rok můžeme vidět aktuální změnu, kdy od 1.1.2023 byla datová schránka automaticky zřízena všem subjektům vedeným v registru osob. Jedná se například o tyto subjekty:

- živnostníci
- spolky
- nadace

- některé fyzické osoby -OSVČ⁷⁰ např.: lékaři, architekti
- podnikatelé, kteří datovou schránku ještě nemají

Tyto datové schránky zřídil stát. K této změně dochází na základě změny zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů.

Jako první v rámci eGovernmentu byla vytvořena síť kontaktních míst veřejné správy, pro nás známé jako „Czech POINT“. Systém Czech POINT poskytuje opravdu široké množství služeb pro veřejnost, a to například:

- výpisy z informačních systémů veřejné správy či základních registrů (zde se jedná například o výpisy z Rejstříku trestů, z Katastru nemovitostí, z Rejstříku trestů právnické osoby, z bodového hodnocení řidiče)
- podání vůči státní správě
- ověřování podpisů
- úschovna systému Czech POINT – slouží k uložení dokumentů např. formátu PDF, které jsou vstupem nebo výstupem konverze těchto dokumentů
- konverze dokumentů v listinné podobě do dokumentu obsaženého v datové zprávě nebo datovém souboru a naopak
- založení datových schránek

Kontaktními místy veřejné správy jsou notáři, krajské úřady, obecní úřady, úřady městských částí nebo městských obvodů, ale také zastupitelské úřady (velvyslanectví) v zahraničí. Kontaktní místa provozuje rovněž Česká pošta, Hospodářská komora a také banky, kterým Ministerstvo vnitra udělilo autorizaci.⁷¹

Díky zřízení takové rozsáhlé sítě kontaktních míst se veřejná správa dostala blíže k občanům, kteří její služby skrz tyto systémy využívají dennodenně.

⁷⁰ Osoba samostatně výdělečně činná

⁷¹ CZECH POINT, Služby pro veřejnost. [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.czechpoint.cz/public/verejnost/sluzby-pro-verejnost/>

Občané tak mohou různé druhy dokumentů obstarat právě na tomto kontaktním místě a nemusí obíhat jednotlivé druhy úřadů, šetří jim to tak čas i peníze.

Základní registry jsou dalším pilířem eGovernmentu. Tyto registry slouží k zaznamenání aktuálních údajů, které jsou právně závazné. V rámci registrů rozlišujeme pak:

- registr osob
- registr obyvatel
- registr práv a povinností
- registr územní identifikace, adres a nemovitostí⁷²

Jednotlivé úřady tak mohou potřebná data čerpat přímo z těchto registrů a nemusí vyžadovat sdělení těchto informací od občanů nebo jiných úřadů skrz dožádání.

Elektronický podpis je dalším nástrojem pro komunikaci mezi subjekty a veřejnou správou, který svým způsobem zaručuje určitou bezpečnost, jelikož dochází k jednotlivým ověřováním při zřízení elektronického podpisu. Problematika elektronického podpisu je upravena v zákoně č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce. Tento zákon má podklad v právu unijním, a to konkrétně v tzv. nařízení eIDAS. Je to nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014, o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES.⁷³ Nařízení ve svém obsahu stanovuje právní základ pro elektronickou identifikaci spojenou s elektronickými podpisy. Obecně lze říci, že cílem nařízení bylo zvýšit důvěryhodnost v elektronickou agendu podpisů a tento systém jako takový. Pro úplný přehled máme několik druhů podpisů:

- Prostý elektronický podpis
- Zaručený elektronický podpis
- Uznávaný zaručený elektronický podpis

⁷² MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, Základní registry a správa základních registrů. [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-registry-a-sprava-zakladnich-registru.aspx>

⁷³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23. července 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES. [online]. [cit. 9.3.2023]. dostupné online z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0910&from=LV>

- Kvalifikovaný elektronický podpis

Elektronická identifikace, označována také jako eIdentita je nástroj, který slouží k ověření a prokázání totožnosti. Skrz tuto eIdentitu se občané mohou přihlásit do jednotlivých rozhraní veřejné správy, které jsou k tomuto určeny a které takovéto ověření umožňují. Spolu s eIdentitou úzce souvisí eObčanka. Jde o občanský průkaz s elektronickým čipem, který od 1.7. 2018 začaly vydávat úřady České republiky. Aby občan mohl užívat eObčanku k ověření jeho identity v rámci elektronických -online služeb veřejné správy, je potřeba, aby došlo k aktivaci takového čipu.

4.1.2.2 eParticipace

eParticipaci můžeme chápat jako určité procesy, které zapojují občany do veřejného dění a veřejných rozhodovacích procesů pomocí ICT.⁷⁴ Do eParticipace patří samy o sobě elektronické volby. Dalšími nástroji eParticipace jsou:

- Webcasting- je informační nástroj, skrze který mají občané možnost sledovat rozhodovací procesy zvolených zastupitelů živě - online. Aktuálně je možné sledovat například zasedání Poslanecké sněmovny.
- Direct mailing, SMS, MMS⁷⁵ – jde o nástroje, které umožňují odebírat informace od veřejné správy, jsou efektivnější a rychlejší
- Veřejné diskuse – elektronickou formou realizované diskusní fóra, připomínková řízení
- FAQ – databáze již zodpovězených dotazů ze strany veřejnosti z minulosti

⁷⁴ Informační a komunikační technologie, z anglického Information and Communication Technologies

⁷⁵Short Message Service, Multimediální zpráva, která obsahuje i obrázky, fotografie

4.1.3 Výkon v rámci občanské společnosti

„Neziskové organizace poskytují občanům specifický typ organizační socializace, který je zmocňuje k efektivní participaci. Postupem času se ve vzájemné interakci s jinými členy vytváří závazky členů organizace participovat na veřejném životě. Zapojení do činnosti neziskových organizací funguje tedy jako „participační fitness“ tj. jako proces posilování občanských schopností a dovedností.“ Nezisková organizace není zřizována státem, a proto funguje nezávisle na státu. Neziskové organizace můžeme také označit jako obecně prospěšné, nevýdělečné, a to proto, že nezískávají zisk pro svůj účel, ale pro veřejně prospěšný cíl, kterého se snaží dosáhnout.

Občanská společnost, jak jsem již uvedl i ve druhé kapitole – občanská společnost, je základem pro demokratické fungování státu a je založena na principu svobody a jednotlivých hodnotách, které jsou obecně uznávány ve společnosti. Občanská společnost je také založena právě na participaci občanů v rozhodování o věcech veřejných. Pojem občanské společnosti lze vykládat i jako veškerá dobrovolná sdružení občanů, kteří se sdružují pro dosažení určitého cíle. Definice občanské společnosti je mnoho, avšak pro tento účel zde uvedu dle mého názoru jednu, která vystihuje zároveň i jednotlivé znaky samotného pojmu občanské společnosti, jde o definici dle britského politologa Gordona Whitea: „Občanská společnost je přechodnou oblastí umístěnou mezi státem a rodinou, která obsahuje organizované skupiny či sdružení, které jsou oddělené od státu, těší se jisté míře autonomie ve vztahu k státu a jsou vytvořené dobrovolně členy společnosti s cílem ochraňovat nebo rozšiřovat svoje zájmy, hodnoty nebo identity.

Neziskovým organizacím se připisují nejčastěji tyto znaky:

- institucionalizace
- nezávislost na státu
- soukromoprávní povaha – soukromoprávní subjekty

- neziskovost - nerozdělování zisku – většinou, pokud má nezisková organizace ze své činnosti zisk, nerozděluje tento mezi své členy, ale vkládá jej do další prospěšné činnosti
- dobrovolnost
- samosprávnost – autonomie – organizace rozhoduje vlastním jménem a na vlastní odpovědnost

Příkladem nevládní neziskové organizace (NNO) je:

- občanské sdružení – spolek
- obecně prospěšné společnosti – ústavy
- nadace a nadační fondy – fundace
- evidovaná právnická osoba - církevní právnická osoba
- evidovaná právnická osoba – školská právnická osoba

Spolek – Občanské sdružení

S příchodem nového občanského zákoníku byly občanská sdružení nahrazena jinou právní formou, a to spolky.

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, je spolek společenstvím alespoň tří osob, které jsou vedeny společným zájmem. Přesně dle § 214 NOZ „alespoň tři osoby vedené společným zájmem mohou založit k jeho naplňování spolek jako samosprávný a dobrovolný svazek členů a spolčovat se v něm. Vytvoří-li spolky k uplatňování společného zájmu nový spolek jako svůj svaz, vyjádří v názvu nového spolku jeho svazovou povahu.“⁷⁶ Členové spolku neručí za jeho dluhy.

Spolek musí být nazván jako spolek nebo také jako zapsaný spolek, postačí však zkratka „z.s.“. Jde o právnickou osobu, ta má svůj název, identifikační daňové číslo a sídlo. Tyto znaky právnické osoby upravuje také občanský zákoník.

⁷⁶ Srov. ustanovení § 214 NOZ

Spolek mohou tedy založit alespoň tři osoby, které sledují společný zájem a pokud se shodnou na obsahu stanov spolku, přičemž tyto stanovy musí obsahovat alespoň:

- Název a sídlo spolku
- Účel spolku
- Práva a povinnosti členů vůči spolku, popřípadě určení způsobu, jak jim budou práva a povinnosti vznikat
- Určení statutárního orgánu.⁷⁷

Tyto stanovy musí být uloženy v úplném znění v sídle daného spolku.

Spolek je možné založit také usnesením ustavující schůze tvořícího se spolku. Spolek poté vznikne dnem, kdy je zapsán do veřejného rejstříku. Spolek vykonává činnost ve prospěch určitého zájmu a zisk, který utrží musí vložit zpátky do své činnosti.

Spolek má v rámci své organizace jednotlivé orgány. Orgány spolku dle nového občanského zákoníku jsou statutární orgán a nejvyšší orgán. Dále může zřídit kontrolní komise, rozhodčí komise, popřípadě další orgány, které má určeny ve stanovách. Jednotlivé orgány spolku může spolek pojmenovat libovolně, přičemž pojmenování nesmí vzbuzovat klamný dojem o povaze orgánu. Podle stanov je také určeno, zda je orgán orgánem kolektivním nebo individuálním. V případě kolektivního orgánu je to výbor. U individuálních orgánů je to předseda.

Jedním z dalších znaků spolku je dobrovolnost v rámci členství. Spolek je založen na dobrovolném členském principu, přičemž nikdo nesmí být k členství nucen. Členům z členství ke spolku vznikají jednotlivá práva. Mezi základní práva členů spolku patří například:

- Účastnit se schůze nejvyššího orgánu spolku – členská schůze
- Mohou se vyjadřovat k jednotlivým podkladům a návrhům
- Mohu také sami podávat návrhy
- Mohou požadovat, aby byli informováni o jednotlivých činnostech spolku

⁷⁷ Srov. ustanovení § 218 NOZ

- Pripadá jim také určité majetkové právo, kdy toto spočívá především v tom, užívat věci, které jsou ve vlastnictví spolku
- V rámci členství jim připadá také volební a hlasovací právo

Vedle práv, které připadají členům z členství ve spolku, mají členové také určité povinnosti. Hlavní povinnosti vyplývají pro členy právě ze stanov spolku. Především jde o povinnost dodržovat tyto stanovy. Mezi další základní povinnost patří loajalita a udržování dobrého jména spolku, spolu s tím je spojená i určitá kladná reprezentace spolku, ve světle jeho jména.

Ze zákona pak také vyplývá, že funkční období jednotlivých volených členů orgánu je pětileté. Ve stanovách však může být ujednána odlišná doba funkčního období.

Za obligatorní orgány jsou dle zákona považovány orgán statutární a orgán nejvyšší. Zbylé orgány jsou pak fakultativní.

Nejvyšší orgán spolku je upraven v § 247 občanského zákoníku. Nejvyšším orgánem spolku je orgán, který je takto určen ve stanovách. Konkrétně pak „stanovy určí, který orgán je nejvyšším orgánem spolku; do jeho působnosti zpravidla náleží určit hlavní zaměření činnosti spolku, rozhodovat o změně stanov, schválit výsledek hospodaření spolku, hodnotit činnost dalších orgánů spolku i jejich členů a rozhodnout o zrušení spolku s likvidací nebo o jeho přeměně. Neurčí-li stanovy jinak, je nejvyšším orgánem spolku členská schůze.“⁷⁸ Statutární orgán svolává členskou schůzi nejméně jednou za rok.

Kontrolní komise je fakultativním orgánem spolku. Je u ní požadováno, aby byla složena alespoň ze tří členů. Pokud by ve stanovách nebylo určeno něco jiného, členy komise volí členská schůze.

V kompetenci komise je dle § 263 občanského zákoníku dohlížet, jsou-li záležitosti spolku řádně vedeny a vykonává-li spolek činnost v souladu se stanovami a právními předpisy, nesvěří-li jí stanovy další působnost. Zjistí-li kontrolní komise nedostatky, upozorní na ně statutární orgán, jakož i další orgány určené stanovami. V rozsahu působnosti kontrolní komise může její pověřený

⁷⁸ Srov. ustanovení § 247 NOZ

člen nahlížet do dokladů spolku a požadovat od členů dalších orgánů spolku nebo od jeho zaměstnanců vysvětlení k jednotlivým záležitostem.⁷⁹

Dalším fakultativním orgánem je rozhodčí komise. Ta rozhoduje ve věcech sporných záležitostí, které náleží do rozsahu působnosti spolku. Rozhodčí komise, pokud stanovy nestanoví jinak má také tři členy. Členem rozhodčí komise může být jen bezúhonná zletilá a plně svéprávná osoba, která ve spolku nepůsobí jako člen statutárního orgánu nebo kontrolní komise. Nenavrhl-li nikdo vyslovení neplatnosti volby člena rozhodčí komise pro nedostatek bezúhonnosti, platí s výhradou změny okolností, že byla zvolena bezúhonná osoba.⁸⁰

Pobočné spolky

Dle občanského zákoníku může samostatný spolek založit pobočný spolek. Stanovy určují tuto možnost založení pobočného spolku, jakožto organizační jednotky. Ve stanovách je určeno, který orgán může pobočný spolek založit, přeměnit nebo zrušit. Tyto podmínky stanovuje občanský zákoník v § 219: „Stanovy mohou založit pobočný spolek jako organizační jednotku spolku nebo určit, jakým způsobem se pobočný spolek zakládá a který orgán rozhoduje o založení, zrušení nebo přeměně pobočného spolku.“ Zákonná úprava pobočného spolku dále pokračuje v ustanovení § 228 a následující. Právní osobnost pobočného spolku se tak odvozuje od právní osobnosti hlavního spolku, jelikož je to jeho organizační složka. Hlavní spolek a jeho stanovy určují určitý rámec pobočnému spolku, který může mít a nabývat práva a povinnosti v rozsahu, které je určen právě stanovami spolku hlavního.

Sám hlavní spolek podává návrh na zápis pobočného spolku do veřejného rejstříku a vzniká dnem zápisu do tohoto veřejného rejstříku. Název pobočného spolku musí obsahovat nějaké slovo, znak či jiný prvek z názvu hlavního spolku, aby bylo zřejmé, že tento pobočný spolek spadá pod určitý spolek hlavní.

⁷⁹ Srov. ustanovení §§ 263 a 264 NOZ

⁸⁰ Srov. ustanovení § 266 odst. 2 NOZ

V případě, když by došlo ke zrušení hlavního spolku se zruší i spolek pobočný. Pobočný spolek nemůže fungovat bez svého hlavního spolku. Zánik pobočného spolku může nastat ze dvou důvodů. První jsou obecné důvody, které jsou společné pro všechny právnické osoby, příkladem je uplynutí doby, dosažení účelu nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci třeba pro neplnění určitých zákonných požadavků jako to uvádí § 168 NOZ. Druhé důvody mohou být důvody zvláštního charakteru, tím je výše zmíněné zrušení hlavního spolku nebo dobrovolné rozhodnutí hlavního spolku o zrušení pobočného spolku. Co se týče vyrovnání, dochází ke klasické likvidaci a po následném vyrovnání dluhů dojde k rozdělení likvidačního zůstatku, který přechází na hlavní spolek. Poté může dojít k samotnému výmazu tohoto spolku z rejstříku a následnému zániku.

Obecně prospěšné společnosti – ústavy

Obecně prospěšné společnosti byly také s příchodem nového občanského zákoníku pozměněny na ústavy. Dříve tuto úpravu o obecně prospěšných společnostech upravoval zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Obecně prospěšné společnosti, které byly zřízeny ještě před přijetím nového občanského zákoníku, nadále zůstávají fungovat jako obecně prospěšné společnosti (podle starého zákona), nemusí se nijak transformovat na ústav, ovšem není již možný vznik nových. Nyní jsou ustanovení o ústavech upraveny v novém občanském zákoníku, konkrétně pak v § 402 - § 418.

Ústav je právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.⁸¹

Rozdíl oproti činnosti spolku spočívá především v povaze přidružení jednotlivých subjektů k dané právní formě. V případě spolku jsou jednotlivé osoby členové. Ústav není založen na členském principu, ale projevuje se zde

⁸¹ Srov. ustanovení § 402 NOZ

hlavně princip zaměstnanecký. Dalším rozdílem je také to, že ústav musí mít zakladatelskou listinu, která se pořizuje notářským zápisem. V tomto případě jde o nákladnější formu založení než je tomu u spolku jako takového.

Ústav musí obsahovat ve svém názvu slova „zapsaný ústav“, popřípadě zkratku „z.ú.“.

Ústav se zakládá zakládací listinou nebo pořízením pro případ smrti. Zakladatelské právní jednání obsahuje alespoň:

- název ústavu a jeho sídlo,
- účel ústavu vymezením předmětu jeho činnosti, popřípadě i předmět jeho podnikání,
- údaj o výši vkladu, popřípadě o jeho nepeněžitém předmětu,
- počet členů správní rady i jména a bydliště jejích prvních členů a
- podrobnosti o vnitřní organizaci ústavu, nevyhradí-li se její úprava statutu ústavu.⁸²

Ústav následně vzniká zápisem do veřejného rejstříku.

Jednotlivé orgány ústavu jsou ředitel jako statutární orgán a správní rada.

Ředitele volí a odvolává správní rada. Ředitelem nemůže být zvolena osoba, která byla odsouzená za úmyslný trestný čin, pokud by taková osoba zvolena byla, k takové volbě by se nepřihlíželo. Ředitelem nemůže být dále osoba, která je současně členem správní rady, popřípadě pokud byla zřízena dozorčí rada nebo jiný orgán ústavu, pak ani členem tohoto orgánu.

Správní rada jako další obligatorní orgán ústavu je složena z jednotlivých členů, které jmenuje a odvolává zakladatel. Na základě zákona může místo ředitele volit a odvolávat členy správní rady také dozorčí rada, pokud je zřízena a pokud není možná první varianta. Funkční období člena správní rady bývá zpravidla tříleté. Zakladatel však může funkční období pozměnit. Správní radě jsou přiznány na základě zákona určitá práva a povinnosti.

Vybraný výčet jednotlivých kompetencí správní rady dle občanského zákoníku:

⁸² Srov. ustanovení § 405 NOZ

- dohlíží na výkon působnosti ředitele
- rozhoduje o právních jednáních vůči řediteli, ve vztahu ústav – ředitel
- schvaluje rozpočet, řádnou a mimořádnou účetní závěrku a výroční zprávu
- může rozhodnout o zahájení provozu obchodního závodu nebo případně jiné vedlejší činnosti
- uděluje souhlas k právnímu jednání, kterým ústav nabývá nebo pozbývá vlastnické právo k nemovité věci, dále také právo autorské nebo průmyslové
- uděluje souhlas se založením jiné právnické osoby nebo pokud se na takové osobě podílí ústav vkladem.
- vydává na základě zákona statut ústavu (v tom je upravena organizace a činnost ústavu).

Nejčastější činnosti, které jsou ústavem provozovány jsou především sociální služby, zdravotní, služby týkající se vzdělávání nebo vědecké služby.

Nadace a nadační fondy – fundace

Pod fundaci spadají jak nadace, tak nadační fondy. Jde o právnické osoby, které jsou vytvořeny majetkovým základem, jež je vyčleněný pro určitý účel. Před přijetím nového občanského zákoníku problematiku fundací upravoval zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech.

Nadaci je možné založit ke společensky nebo hospodářsky užitečné a trvalé službě. Účel nadace musí být dle zákona veřejně prospěšný a podporuje obecné blaho. Může spočívat také v určité dobročinnosti, pokud tou podporuje určitou skupinu osob. Nadace musí ve svém názvu obsahovat slovo „nadace“, přičemž standardně je také v jejím názvu uvedeno označení, které je spojeno s jejím účelem.

Nadaci lze založit nadační listinou a současně se vyžaduje ve formě veřejné listiny. Nadační listina je pak ve formě zakládací listiny nebo pořízením pro případ smrti. Zakládací listina dle zákona obsahuje alespoň:

- název a sídlo nadace,

- jméno zakladatele a jeho bydliště nebo sídlo,
- vymezení účelu, pro který se nadace zakládá,
- údaj o výši vkladu každého zakladatele,
- údaj o výši nadačního kapitálu,
- počet členů správní rady i jména a bydliště jejích prvních členů a údaj, jakým způsobem členové správní rady za nadaci jednají,
- počet členů dozorčí rady i jména a bydliště jejích prvních členů, případně, není-li dozorčí rada zřizována, jméno a bydliště prvního revizora,
- určení správce vkladů a
- podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, případně okruh osob, jimž je lze poskytnout.⁸³

Nadace pak vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku, který podává zakladatel nebo správní rada nadace.

Nadační fond

Další formou fundace je i nadační fond, který je zakladatelem zakládán k účelu užitečnému společensky nebo hospodářsky. Nadační fond je také upraven v ustanoveních občanského zákoníku, konkrétně pak v ustanovení § 394 a následující. V názvu nadačního fondu musí být slova „nadační fond“, aby bylo zřejmé o jaký typ fundace jde a bylo ho tak možno odlišit od jiného.

Založit nadační fond lze dvěma způsoby. Prvním z nich je zakládací listina a druhý způsob je pořízení pro případ smrti. Zde je odlišnost oproti nadaci, kdy u nadace je požadavek, aby zakládací listina byla ve formě notářského zápisu. Zákonná úprava u nadačního fondu takový požadavek nestanovuje. Nadační fond následně vznikne dnem, kdy dojde k zápisu do veřejného rejstříku.

Oproti nadaci nemá nadační fond nadační jistinu a kapitál. U nadačního fondu je jeho trvání dočasné, může být založen i jen pro určitý společensky nebo hospodářsky užitečný účel, přičemž u nadace jako takové se předpokládá její dlouhodobé trvání.

⁸³ Srov. ustanovení § 310 NOZ

Závěrem k neziskovému sektoru lze říci, že díky těmto neziskovým organizacím se občané mohou zapojovat do rozhodování a podílení se na jednotlivých věcech, které se jich dennodenně dotýkají.

Místní akční skupina – MAS

Dalším nástrojem určité participace občanů je také místní akční skupina. Místní akční skupina je na politickém rozhodování nezávislým společenstvím občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí a institucí veřejného moci), které spolupracuje na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory z EU a z národních programů, pro svůj region, metodou LEADER.⁸⁴ Místní akční skupiny jsou zakládány na základě Nařízení Evropského parlamentu a Rady ze dne 29.5.2018, konkrétně pak v čl. 26–28. Místní akční skupiny pak mohou mít právní formu spolku nebo obecně prospěšné společnosti.

Znaky MAS:

- geograficky homogenní území,
- počet obyvatel od 10 000 – 100 000 mimo města s počtem obyvatel větším než 25 000
- hustota zalidnění do 150 obyvatel/km²,
- účast zástupců veřejné správy v MAS je max. 50 %
- členové skupiny mají v daném regionu bydliště, sídlo nebo v něm musí působit
- má stanoven státu, stanovy, organizační řád, strukturu
- je registrována u Ministerstva vnitra ČR
- má projednanou a schválenou strategii pro dané území
- je založena na fungování metody LEADER

⁸⁴ Národní síť MAS České republiky, z.s. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.nsmas.cz/o-spolku/co-jsou-mas/>

Pojem LEADER má původ ve francouzštině „Liaison Entrée Actions de Développement de Économie Rurale“ v překladu pak „Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku“.

Tato metoda je založena na následujících sedmi principech:

- princip zdola-nahoru, který říká, že jednotlivé návrhy, myšlenky či projekty by měly vycházet od místních občanů a subjektů, a tedy zdola nahoru, nikoliv státní, veřejnou mocí shora.
- partnerství veřejných a soukromých subjektů,
- tvorba místní rozvojové strategie,
- integrované a vícesektorové akce,
- inovativnost v řešení problémů venkovských regionů,
- síťování a výměna zkušeností mezi aktéry rozvoje,
- spolupráce v rámci společných projektů místních akčních skupin v rámci státu, EU a dalších zemí.⁸⁵

LEADER je iniciativou Evropské unie, která již od roku 1991 pomáhá v rozvoji venkovských oblastí v celé Evropě. Je reakcí na skutečnost, kdy veřejná správa nedokáže efektivně řešit individuální problémy zaostávajících venkovských oblastí a opírá se o zkušenost, že jedině místní společenství dobře znají své silné a slabé stránky a jsou nejlépe schopny řešit své vlastní problémy. Principy, které jsou pro filosofii LEADERu charakteristické, a které představují kvalitativně vyšší úroveň politiky regionálního rozvoje, kladou zásadní důraz na budování místního partnerství, plánování a realizaci rozvojových projektů na nejnižší možné úrovni v konkrétních mikroregionech, konkrétními lidmi. LEADER lze do češtiny jednoduše překládat jako „Propojení aktivit rozvíjející venkovskou ekonomiku“.⁸⁶

⁸⁵ Národní síť MAS České republiky, z.s. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.nmascr.cz/o-spolku/co-jsou-mas/>

⁸⁶ Místní akční skupina svatého Jana z Nepomuku. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.masnepomucko.cz/co-je-mas>

Jako příklad místní akční skupiny zapsané jako členu v Národní síti místních akčních skupin pro Plzeňský kraj lze uvést:

- MAS Radbuza, z.s.
- Místní akční skupina svatého Jana z Nedomuku, z.s.
- Místní akční skupina POŠUMAVÍ, zapsaný spolek

MAS Radbuza

Tuto místní akční skupinu tvoří 52 měst a obcí z jižní a severního Plzeňska. Zaměřuje se na realizaci místního rozvoje a rozděluje pro tento účel případné unijní dotace. MAS Radbuza také realizuje projekty místních akčních plánů ve vzdělání pro správní obvod obce s rozšířenou působností Stod nebo Nýřany. Svým vlastním Grantovým programem podporuje také organizátory kulturních a společenských akcí. Tímto vším a mnohým dalším přispívá k rozvoji jednotlivých obcí a regionu. V městě Chotěšov pořádá například i kulturní akci Slavnosti slunovratu, kde je pro občany široký program včetně koncertů, atrakcí pro děti a také otevření barokního podzemí kláštera.

MAS svatého Jana z Nepomuku

Tato místní akční skupina je nezisková organizace, která sdružuje hlavně podnikatele, obce, další neziskové organizace a také fyzické osoby na území Spáleného Poříčí a Nepomuku. Její sídlo je právě v budově městského úřadu ve Spáleném Poříčí. Snaží se o rozvoj a maximální podporu těchto regionů. Je stejně jako MAS Radbuza také součástí dotačních programů (i evropských).

4.2 Přínos občanské participace

- V rámci občanské participace dochází ke shromažďování několika různých názorů a úhlů pohledu, což vede k nalézání nových efektivnějších poznatků a následných řešení. Občanská participace tak umožňuje veřejnosti podílet se na správě věcí veřejných. Občané tak mohou ovlivňovat podmínky ve kterých žijí.
- V průběhu participace občanů dochází k vytváření nových vztahů a vazeb, které dle mého názoru upevňují vztahy mezi stranami a podporují tak zdravou atmosféru demokratického zřízení.
- Jak jsem již zmínil výše v této práci, další velkou výhodou občanské participace je, že občané lokální území znají a dokážou tak upozornit na jevy a skutečnosti, které by veřejná správa mohla přehlédnout.
- Na příkladu územního plánování jsem také uvedl, že dle mého názoru je mínění občanů o něčem, na čem se sami mohli podílet, pozitivnější než to, které by jim bylo bez jejich vědomí předkládáno.
- V rámci rozhodovacího procesu, na kterém se mohou občané v rámci této kooperace podílet, dochází k nalezení řešení, které sleduje veřejný zájem a je určitým kompromisem pro jednotlivé strany. Tímto se stává veřejné rozhodování mnohem efektivnější a také stabilnější pro fungování do budoucna.

Závěr

V této diplomové práci se věnuji tématu občanské společnosti a jednotlivým způsobům možné participace občanů na správě věcí veřejných. Vzhledem k demokratickým principům, na kterých je náš stát založen, je právě občanská participace jedním z pilířů moderního a také efektivního fungování státu. Podílení se na správě a fungování malé obce nebo velkoměsta je jednou z oblastí, ve které se občan může angažovat a iniciovat změny, kterých má být společensky dosaženo. Dle mého názoru je logické, aby se občan měl možnost zapojit a do určité míry i spolurozhodovat o jakémisi veřejném dění právě v místě, kde on sám žije. Právě tam občan pocítuje lokální problémy a může otevírat diskuzi nad tématy, na které je třeba se zaměřit. Velký přínos v rámci participace zde spatřuji také v tom, že místní občané mají o mnohých skutečnostech mnohem větší přehled a povědomí než zastupitelé veřejné správy, kteří se v dané lokalitě tolik nepohybují. Občanská participace tímto způsobem vytváří také zdravou atmosféru v rámci komunikace ve vztahu občan – veřejná správa.

Způsoby možné občanské kooperace vyplývají také ze samotné Listiny základních práv a svobod a jednotlivých zákonů. Pro demokratický stát je velmi podstatné, že jsou tyto možnosti ve formě práv zaneseny v ústavním základu. Prvním právem a současně nejběžnější možností občanské participace je volební právo. Občané se tak mohou podílet na politickém rozhodování, a to buď přímo nebo skrze svého kandidáta se kterým sympatizují. V rámci tohoto rozlišujeme volební právo aktivní a pasivní. Občané se mohou účastnit a participovat na volbách parlamentních, prezidentských a komunálních. Občanům je zaručeno svobodné, všeobecné, rovné a tajné hlasovací právo.

Občanům vyplývá z Listiny také další právo, a to právo na informace. Státu a jeho orgánům je tak ukládána povinnost poskytovat informace o své činnosti. Občané tak v rámci participace mohou do určité míry provádět laickou kontrolu nad jejich činností, podávat dotazy, popřípadě vyžadovat doplňující skutečnosti. S právem na informace úzce souvisí také právo na informace o životním prostředí, které má svůj základ také v Listině základních práv a svobod. V tomto odvětví vznikají a angažují se mnohé občanské organizace, které mají různé právní formy (spolky, hnutí, fondy, nadace apod.). Další formy občanské participace, které jsme mohli v současné době pozorovat na televizních

obrazkách jsou demonstrace, sepisování petic nebo třeba zakládání občanských hnutí.

Mnohá práva, která umožňují podílení se na správě věcí veřejných vyplývají občanům přímo ze zákona o obcích. Pokud je osoba občanem České republiky a je hlášena k trvalému pobytu v dané obci, zákon jí z tohoto statusu občana obce přiznává specifická práva. Občan obce se může podílet na správě věcí veřejných skrze tyto nástroje: vyjadřovat se na zasedání zastupitelstva obce, nahlížet do rozpočtu obce a vyjadřovat se k němu, podávat orgánu obce návrhy či případné připomínky. Občan obce má také specifické právo hlasovat v místním referendu a vyjádřit tak svůj souhlas či nesouhlas k projednávané věci.

Ne nadarmo jsem od mých rodičů či známých mnohokrát slyšel větu „Právo volit by mělo být určitou povinností“ nebo „Nebuďme ke svému okolí lhostejní“. S postupem času a zejména v průběhu dospívání se mi začali tyto názory stávat vlastními, a proto k nim také takto přistupuji. To, kde žijeme je našim prostředím a přirozeně se ho snažíme všemožně zlepšovat. Je třeba si uvědomovat nejenom svá práva, ale i povinnosti a také k nim náležitě přistupovat. Jedině tak se můžeme zasadit o změnu k lepšímu.

Tato práce mi poodkryla a připomněla nástroje díky kterým můžeme každý z nás udělat své vlastní maximum ve vztahu ke společnosti. Problematika spojená s pasivním přístupem k občanské kooperaci samotných občanů je zásadní. Kritizovat umí každý, ale iniciovat změnu, otevírat diskuze a snažit se nalézat řešení problematických otázek už je složitější, ale stojí to za to.

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

ČNR – Česká národní rada

EU – Evropská Unie

FAQ – z anglického „Frequently Asked Questions“, v překladu často kladené dotazy

ICT – z anglického „Information and Communication Technologies“, v překladu informační a komunikační technologie

ISVS – Informační systém veřejné správy

LZPS – Listina základních práv a svobod

MMS – multimediální zpráva, která obsahuje i obrázky a fotografie

NNO – nevládní neziskové organizace

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

SMS – z anglického „Short Message Service“, v překladu služba krátkých textových zpráv

Seznam použité literatury

Knižní publikace

JACKOBS, Jane, Život a smrt amerických velkoměst. 2., aktualizované a doplněné vydání. Dolní Kounice: Mox Nox, 2013. ISBN 978-80-905064-4-2

LOCHMANNOVÁ, Alena. Veřejná správa, Základy veřejné správy. Vydání první. Prostějov: Computer Media s.r.o., 2017. ISBN: 9778-90-7402-295-1

GADASOVÁ, Dalimila, Veřejná správa, část zvláštní (vybrané úseky). První vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. ISBN 80-7067-915-4

KADERÁBKOVÁ, Jaroslava. PEKOVÁ, Jitka. Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4

DVOŘÁKOVÁ, V. Evropeizace veřejné sféry. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-193-2

KOPECKÝ, Martin. Správní právo. Obecná část. 2.vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7

SKOVAJSA, M. Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0

ŠAMALÍK, F. Občanská společnost v moderním státě. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-85765-45-4

VLACHOVÁ, Klára. Stranická identifikace v České republice. Sociologické texty. Vydání 5. Sociologický ústav AV ČR, 2000. ISBN 978-80-8595-081-6

Právní předpisy:

Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový občanský zákoník NOZ)

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, kompetenční zákon

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu

Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů

Sdělení č. 181/1999 Sb., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské charty místní samosprávy

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23.7. 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES.

Internetové zdroje

BBC. The world's biggest cities: How do you measure them? [online]. [cit. 6.11.2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-16761784>

CZECH POINT, Služby pro veřejnost. [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.czechpoint.cz/public/verejnost/sluzby-pro-verejnost/>

Český statistický úřad. Počet stotisícových měst v Česku se snížil [online]. [cit. 3.11.2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-stotisticovych-mest-v-cesku-se-snizil>

Epravo.cz. Evropská charta místní samosprávy [online]. [cit. 14.1.2023]. Dostupné online z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/evropska-charta-mistni-samospravy-13600.html>

Evropská charta místní samosprávy, preambule. [cit. 14.1.2023] Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-181>

Ministerstvo vnitra České republiky, Co je eGovernment? [online]. [cit. 2.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>

Ministerstvo vnitra České republiky, Informační systémy veřejné správy [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informacni-systemy-verejne-spravy.aspx>

Ministerstvo vnitra České republiky, Základní registry a správa základních registrů. [online]. [cit. 4.3.2023]. dostupné online z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-registry-a-sprava-zakladnich-registru.aspx>

Místní akční skupina svatého Jana z Nepomuku. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.masnepomucko.cz/co-je-mas>

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23. července 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES. [online]. [cit. 9.3.2023]. dostupné online z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0910&from=LV>

Národní síť MAS České republiky, z.s. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: <https://www.nsmas.cz/o-spolku/co-jsou-mas/>

Poslanecká sněmovna České republiky, Poslanecká sněmovna, volby do PS [online]. [cit. 20.2.2023] dostupné online z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=301>

Sportovní gymnázium. Sídla [online]. [3.11.2022]. Dostupné z: <https://www.sgpilsen.cz/file.php?nid=17446&oid=7208468>

Stem. V jakém stavu se nachází naše občanská společnost. [online]. [cit. 9.3.2023]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/v-jakem-stavu-se-nachazi-nase-obcanska-spolecnost/>

The American Voter. [online]. [cit. 27.3.2023]. Dostupné online z: https://calgara.github.io/PolS5310_Spring2021/Campbell,%20Converse,%20Miller%20&%20Stokes_The%20American%20Voter_1960.pdf

Wikipedia. List of largest cities. [online]. [cit.6.11.2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_cities

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Jednotlivé druhy voleb

Resumé

Diplomová práce se zabývá správou velkoměsta, občanskou společností a možnými způsoby participace občanů na činnosti veřejné správy.

Práce je členěna do čtyř kapitol, přičemž první kapitola je zaměřena na definování a vymezení základních pojmů včetně teoretického vymezení. Ve druhé kapitole je podrobně rozebrán pojem občanské společnosti. Stěžejní je třetí a čtvrtá kapitola. Ty jsou zaměřeny na samotné jádro práce, a tedy na participaci a její jednotlivé formy. Tyto formy vycházejí z jednotlivých práv, které garantuje Listina základních práv a svobod spolu s jednotlivými zákony. Závěr čtvrté kapitoly nakonec shrnuje přínos občanské participace pro společnost.

Resume

The diploma thesis deals with the administration of a large city, civil society and possible ways of citizen participation in public administration activities.

The work is divided into four chapters, while the first chapter is focused on defining and defining basic terms, including theoretical definition. In the second chapter, the concept of civil society is analyzed in detail. The third and fourth chapters are crucial. These are focused on the very core of the work, and thus on participation and its individual forms. These forms are based on individual rights guaranteed by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms together with individual laws. The conclusion of the fourth chapter finally summarizes the benefit of civic participation for society.

Klíčová slova

Veřejná správa, samospráva, státní správa, participace, občanská společnost, volby

Key words

Public administration, self- government, government, participation, civil society, elections